

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Іванна Кулик

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З РІЗНИМИ ГРУПАМИ КЛІЄНТІВ
Методичні рекомендації

Івано-Франківськ
2022

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Іванна Кулик

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З РІЗНИМИ ГРУПАМИ КЛІЄНТІВ
Методичні рекомендації
для студентів спеціальності 231 Соціальна робота ОП Соціальна робота

Івано-Франківськ
2022

УДК 364.044.4 (075.8)

Соціальна робота з різними групами клієнтів: методичні рекомендації / Автор-упорядник І.В. Кулик. Івано-Франківськ: НАІР. 2022. 75 с.

Методичні рекомендації укладено у відповідності до програми підготовки фахівців із соціальної роботи в закладах вищої освіти. Розкрито зміст та джерельну базу теоретичної та практичної частини курсу, подано методичні матеріали за модульно-рейтинговою технологією викладання.

Видання адресовано студентам спеціальності 231 Соціальна робота ОП Соціальна робота.

Друкується відповідно до рішення науково-методичної ради педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №2 від 20 вересня 2022 р.)

Рецензенти:

Г.Й. Михайлишин – доктор філософських наук, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

О.Л. Протас – доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

ВСТУП

Сучасний етап розвитку соціальної роботи в Україні характеризується значними реформами, змінами як на рівні системи соціально-політичних відносин, так і на рівні окремих індивідів і груп. Такий стан речей вимагає від майбутніх соціальних працівників поінформованості щодо актуальної соціальної проблематики, основних напрямків та змісту соціальної політики, шляхів і форм соціальних впливів як на особистісному, так і на рівні суспільства в цілому, а також щодо проблем професійного становлення фахівців соціальної сфери.

В процесі професійної підготовки фахівці з соціальної роботи, соціальні працівники засвоюють певну сукупність знань та формують систему умінь і навичок із соціальної роботи. Однак, у зв'язку зі значною динамічністю розвитку даного виду діяльності та галузі знань, постійно виникають нові форми та методи дій, підходи до розуміння тих чи інших явищ і процесів, що зумовлює необхідність постійно «тримати руку на пульсі» регулювання соціальних відносин на всіх рівнях суспільного буття. Відповідно навчальним планом підготовки фахівців із соціальної роботи передбачено вивчення освітньої компоненти «Соціальна роботи з різними групами клієнтів».

Мета ОК – підготовка кваліфікованих фахівців шляхом засвоєння ними теоретичних знань, понять, принципів соціальної роботи з різними групами клієнтів в Україні та вивчення напрямів діяльності державних і громадських організацій, що надають допомогу та підтримку визначеній цільовій аудиторії.

Завдання ОК:

1. вивчення та аналіз змісту соціальної політики щодо цільових груп, які потребують соціальної підтримки;
2. систематизація теоретичних знань щодо сутності, підходів, принципів, форм, методів соціальної роботи з різними групами клієнтів;
3. ознайомлення зі змістом та принципами соціальної роботи з клієнтами, що потребують екстреної соціальної підтримки;
4. вивчення теоретичних засад технології ведення випадку у роботі з різними групами клієнтів та відпрацювання відповідних умінь;
5. аналіз та узагальнення досвіду соціальної роботи з різними групами клієнтів державних та громадських організацій в Україні.

Після опанування ОК здобувачі освіти набувають відповідних компетентностей.

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній сфері або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів соціальної роботи і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-6. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК-8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК-12. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК-13. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК-9. Здатність оцінювати соціальні проблеми, потреби, особливості та ресурси клієнтів.

СК-10. Здатність розробляти шляхи подолання соціальних проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення.

СК-13. Здатність до розробки та реалізації соціальних проектів і програм.

СК-18. Здатність до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері.

СК-20. Здатність до сприяння підвищенню добробуту і соціального захисту осіб, здійснення соціальної допомоги та надання підтримки тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах.

Програмні результати навчання

РН-2. Вільно спілкуватися усно і письмово державною та іноземною мовами з професійних питань.

РН-3. Ідентифікувати, формулювати і розв'язувати завдання у сфері соціальної роботи, інтегрувати теоретичні знання та практичний досвід.

РН-4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу соціальної проблеми.

РН-5. Теоретично аргументувати шляхи подолання проблем та складних життєвих обставин, обирати ефективні методи їх вирішення, передбачати наслідки.

РН-6. Розробляти перспективні та поточні плани, програми проведення заходів, оперативно приймати ефективні рішення у складних ситуаціях.

РН-17. Встановлювати та підтримувати взаємини з клієнтами на підґрунті взаємної довіри та відповідно до етичних принципів і стандартів соціальної роботи, надавати їм психологічну підтримку й наснажувати клієнтів.

РН-21. Демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень.

У методичних рекомендаціях подається тематика лекцій, плани семінарських, практичних занять, які охоплюють зазначену проблематику з урахуванням сучасних вимог стосовно засвоєння ОК «Соціальна робота з різними групами клієнтів».

Визначено списки основної та додаткової літератури до кожної теми, що розширює можливості студентів готуватися не тільки до семінарських та практичних занять, а й виконувати реферативну роботу.

При підготовці до семінарських занять студентам необхідно уважно опрацювати рекомендовану літературу, законспектувати основні думки, продумати й скласти план чи тези виступу.

На семінарських заняттях слід передбачено заслуховування та обговорення підготовлених студентами рефератів, наукових повідомлень. Як правило, вони присвячуються найбільш важливим і складним проблемам, їхнє озвучення розраховане на 10-15 хв.

Методичні рекомендації завершуються переліком програмових вимог із ОК «Соціальна робота з різними групами клієнтів», додатками, що становлять інструментальний блок, який може бути корисним для студентів у процесі засвоєння навчальної дисципліни.

При укладанні методичних рекомендацій «Соціальна робота з різними групами клієнтів» враховано сучасні тенденції переходу до кредитно-рейтингової системи організації навчального процесу та модульно-рейтингових технологій навчання у закладах освіти III-IV рівнів акредитації.

Навчальна дисципліна «Соціальна робота з різними групами клієнтів» розрахована на 180 годин. З них 106 год. на самостійну роботу, 74 год. на аудиторну роботу. Аудиторні години розподілені таким чином: 32 год. лекційних, 42 год. семінарські та практичні.

Кінцева форма контролю – іспит.

Методичні рекомендації проходять апробацію.

**Навчально-тематичний план
вивчення ОК «Соціальна робота з різними групами клієнтів»**

№ з/п	Тематика лекційних, семінарських та практичних занять	К-сть год.
<i>Лекції</i>		
1	Становлення соціальної роботи з різними групами клієнтів	2 год.
2	Соціальна робота з допризовною і призовною молоддю, військовослужбовцями та членами їхніх сімей	2 год.
3	Соціальна робота з малозабезпеченими групами населення	2 год.
4	Соціальна допомога та підтримка осіб з обмеженими можливостями	2 год.
5	Соціальна робота з людьми похилого віку	2 год.
6	Соціальна робота з особами з алкогольною та наркотичною залежністю	2 год.
7	Соціальна робота з особами, що займаються секс-бізнесом	2 год.
8	Особливості соціальної роботи з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД	2 год.
9	Організація соціальної роботи з людьми без визначеного місця проживання	2 год.
10	Соціальна робота з сім'єю	2 год.
11	Соціальна робота з групами клієнтів, які зазнали насилля	2 год.
12	Організація соціальної роботи з жертвами "торгівлі людьми"	2 год.
13	Соціальна робота з безробітними особами	2 год.
14	Організація соціального супроводу особам, що повернулися з місць позбавлення волі	2 год.
15	Соціальна робота з біженцями та внутрішньо переміщеними особами	2 год.
16	Соціальна робота з особами, які перебувають на довготривалому лікуванні, зокрема невиліковно хворих	2 год.
<i>Семінарські заняття</i>		
1	Особливості роботи з різними групами клієнтів	2 год.
2	Соціальна робота з допризовною і призовною молоддю, військовослужбовцями та членами їхніх сімей	2 год.
3	Соціальна робота з малозабезпеченими групами населення	2 год.
4	Соціальна допомога та підтримка осіб з обмеженими можливостями	2 год.
5	Соціальна робота з людьми похилого віку	2 год.
6	Соціальна робота з особами з алкогольною залежністю	2 год.
7	Соціальна робота з особами з наркотичною залежністю	2 год.
8	Соціальна робота з особами, що займаються секс-бізнесом	2 год.
9	Особливості соціальної роботи з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД	2 год.

10	Соціальна робота з молоддю та молодією сім'єю	2 год.
11	Соціальна робота з групами клієнтів, які зазнали насилля в сім'ї	2 год.
12	Організація соціальної роботи з жертвами «торгівлі людьми»	2 год.
13	Соціальна робота з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах	2 год.
14	Організація соціального супроводу особам, що повернулися з місць позбавлення волі	2 год.
15	Соціальна робота з дітьми, що залишились без батьківського піклування	2 год.
16	Соціальна робота з біженцями та внутрішньо переміщеними особами	2 год.
17	Соціальна робота з юними матерями, попередження відмов відновонароджених	2 год.
Практичні заняття		
1	Соціальна робота з особами, які мають алкогольну та наркотичну залежність	2 год.
2	Соціальна робота з безробітними особами	2 год.
3	Організація роботи з людьми без постійного місця проживання	2 год.
4	Соціальна робота з дітьми вулиці	2 год.
Всього		74 год.

**Розподіл тем навчально-тематичного плану ОК
«Соціальна робота з різними групами клієнтів» за модулями**

№ з/п	Тема	Форма навчання
I. ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ		
Теоретичні засади соціальної роботи з різними групами клієнтів		
1	Становлення соціальної роботи з різними групами клієнтів	Лекція
2	Особливості роботи з різними групами клієнтів	Семінарське заняття
II. ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ		
Соціальна робота з соціально незахищеними категоріями населення та з «групами ризику»		
3	Соціальна робота з допризовною молоддю, військовослужбовцями та членами їх сімей	Лекція
4	Соціальна робота з допризовною молоддю, військовослужбовцями та членами їх сімей	Семінарське заняття
5	Соціальна робота з малозабезпеченими групами населення	Лекція

6	Соціальна робота з малозабезпеченими групами населення	Семінарське заняття
7	Соціальна допомога та підтримка осіб з обмеженими можливостями	Лекція
8	Соціальна допомога та підтримка осіб з обмеженими можливостями	Семінарське заняття
9	Соціальна робота з людьми похилого віку	Лекція
10	Соціальна робота з людьми похилого віку	Семінарське заняття
11	Соціальна робота з особами з алкогольною залежністю	Лекція
12	Соціальна робота з особами з алкогольною залежністю і перспективи її розвитку в Україні	Семінарське заняття
13	Соціальна робота з особами з алкогольною та наркотичною залежністю	Лекція
14	Соціальна робота з особами з алкогольною залежністю	Семінарське заняття
15	Соціальна робота з особами з наркотичною залежністю і перспективи її розвитку в Україні	Семінарське заняття
16	Соціальна робота з особами з алкогольною та наркотичною залежністю	Практичне заняття
17	Соціальна робота з особами, що займаються секс-бізнесом	Лекція
18	Соціальна робота з особами, що займаються секс-бізнесом	Семінарське заняття
19	Особливості соціальної роботи з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД	Лекція
20	Особливості соціальної роботи з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД	Семінарське заняття
21	Організація роботи з людьми без визначеного місця проживання	Лекція
22	Соціальна робота з особами без визначеного місця проживання	Практичне заняття
23	Соціальна робота з дітьми вулиці	Практичне заняття
24	Соціальна робота з молоддю та молоддю сім'єю	Семінарське заняття
25	Соціальна робота з групами клієнтів, які зазнали насилля	Лекція
26	Соціальна робота з групами клієнтів, які зазнали насилля в сім'ї	Семінарське заняття
27	Організація роботи з жертвами «торгівлі людьми»	Лекція
28	Організація роботи з жертвами «торгівлі людьми»	Семінарське заняття

III. ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ Соціальна робота з сім'ями, дітьми, молоддю які перебувають у складних життєвих ситуаціях та потребують екстреної соціальної допомоги		
29	Соціальна робота з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах	Семінарське заняття
30	Соціальна робота з безробітними людьми	Лекція
31	Соціальна робота з безробітними людьми	Практичне заняття
32	Організація соціального супроводу особам, що повернулися з місць позбавлення волі	Лекція
33	Організація соціального супроводу особам, що повернулися з місць позбавлення волі	Семінарське заняття
34	Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами та біженцями	Лекція
35	Соціальна робота з біженцями та внутрішньо переміщеними особами	Семінарське заняття
36	Соціальна робота з особами, які перебувають на довготривалому лікуванні, зокрема невиліковно хворих	Лекція
37	Соціальна робота з юними матерями, попередження відмов від новонароджених	Семінарське заняття

РОЗДІЛ І. ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС
І. ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РІЗНИМИ
ГРУПАМИ КЛІЄНТІВ

ТЕМА 1 Становлення соціальної роботи з різними групами клієнтів

Соціально-демографічні проблеми суспільства. Сучасні протиріччя соціальної політики щодо різних груп населення. Соціальна робота як умова вдосконалення стосунків держави та різних груп населення. Історичні аспекти становлення роботи зі спеціальними групами клієнтів. Сучасні тенденції соціальної роботи з особливими групами клієнтів у різних країнах світу.

Література

Основна: 2, 10, 13, 24, 26

Додаткова: 14, 25, 27, 34, 35

ТЕМА 2 Особливості роботи з різними групами клієнтів

Спеціальні групи клієнтів як соціальна проблема. Види соціально небезпечних явищ: злочинність, алкоголізм, наркоманія, ВІЛ/СНІД. Людина в системі негативних явищ. Соціальна політика щодо спеціальних груп клієнтів. Сучасні теорії та практика запобігання стигматизації спеціальних груп клієнтів. Роль субкультурних відмінностей різних груп клієнтів. Причини конфліктної поведінки спеціальних груп клієнтів.

Література

Основна: 1, 10, 13, 15, 24

Додаткова: 5, 11, 34, 36

ІІ. ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ
СОЦІАЛЬНА РОБОТА З СОЦІАЛЬНО НЕЗАХИЩЕНИМИ
КАТЕГОРІЯМИ НАСЕЛЕННЯ ТА З “ГРУПАМИ РИЗИКУ”

ТЕМА 1 Соціальна робота з допризовною молоддю, військовослужбовцями та членами їх сімей

Соціальна зумовленість роботи з допризовною та призовною молоддю. Організація практичної соціальної роботи з військовозобов'язаними. Специфіка військової служби. Основні проблеми військових та їхніх сімей. Технології соціальної роботи з військовослужбовцями (методи та засоби).

Література

Основна: 10, 13, 16, 17, 23

Додаткова: 14, 17, 34, 36

ТЕМА 2 Соціальна робота з малозабезпеченими групами населення

Показники матеріальної забезпеченості населення. Соціальний захист малозабезпеченого населення. Форми та методи соціальної роботи щодо підвищення життєвого рівня малозабезпечених груп населення. Побутове

обслуговування малозабезпечених громадян як складова соціального обслуговування.

Література

Основна: 11, 13, 15, 19, 26

Додаткова: 5, 13, 15, 21, 27

ТЕМА 3 Соціальна допомога та підтримка осіб з обмеженими можливостями

Поняття “інвалідність” та його види. Соціальні заклади й стаціонарні установи по роботі з особами з інвалідністю. Напрямки роботи з людьми, які мають фізичні чи психологічні вади. Реалізація соціальних заходів на різноманітних рівнях.

Література

Основна: 7, 9, 11, 21, 24

Додаткова: 5, 25, 34, 36, 38

ТЕМА 4 Соціальна робота з людьми похилого віку

Соціальний статус, психосоціальні особливості людей похилого віку, одиноких. Особливості роботи будинків-інтернатів для людей похилого віку. Робота відділів соціального патронажу та обслуговування людей похилого віку та одиноких: функціональні обов'язки персоналу, форми роботи з клієнтами. Територіальні центри обслуговування пенсіонерів та самотніх непрацездатних громадян і відділення соціальної допомоги вдома. Організація надання соціальних послуг людям похилого віку у соціальних службах: міжнародний досвід. Аналіз соціальних проектів по підтримці людей похилого віку та самотніх.

Література

Основна: 9, 10, 12, 13, 24

Додаткова: 2, 5, 25, 36

ТЕМА 5 Соціальна робота з особами з алкогольною залежністю і перспективи її розвитку в Україні

Особливості впливу алкоголізму на процеси соціалізації: зміни поведінки під впливом зловживання алкоголем, формування хвороби. Соціально-психологічні і медико-біологічні показники статусу хворої людини. Робота зі спеціальними групами клієнтів, хворими на алкоголізм. Соціально-психологічні підходи до роботи з алкоголіками. Організаційні умови і принципи функціонування груп взаємопідтримки. Досвід функціонування груп в Україні.

Література

Основна: 1, 2, 4, 6, 9, 13, 22

Додаткова: 5, 14, 25, 34, 36

ТЕМА 6 Соціальна робота з особами з наркотичною залежністю і перспективи її розвитку в Україні. Специфіка формування наркотичної хвороби: поняття про психологічну і фізичну залежність. Робота зі спеціальними групами клієнтів, хворих на наркоманію: цільові програми лікування та реабілітації наркоманів. Світові стратегії розв'язання проблеми наркотизації. Організаційні умови і принципи функціонування груп взаємопідтримки. Спілкування та взаємодія з клієнтами в процесі реабілітації. Особливості соціального відновлення після реабілітації.

Література

Основна: 1, 2, 4, 6, 9, 13, 22

Додаткова: 5, 14, 25, 34, 36

ТЕМА 7 Соціальна робота з особами, що займаються секс-бізнесом. Визначення поняття “секс-робітник”. Структура секс-бізнесу. Соціально-психологічні та поведінкові характеристики представників секс-бізнесу. Причини та шляхи залучення до комерційного сексу. Зміст соціальної роботи у сфері “секс-бізнесу”: профілактичні програми, освітні програми. Медичні, правові та соціальні послуги. Діяльність та оцінка можливостей громадських організацій, які працюють з представниками секс-бізнесу. Використання аутрич-методу соціальними працівниками.

Література

Основна: 4, 9, 13, 17

Додаткова: 1, 11, 16, 25

ТЕМА 8 Особливості соціальної роботи з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД

ВІЛ/СНІД як соціальна проблема. Соціально-психологічні моделі роботи зі спеціальними групами клієнтів, хворими на СНІД. Системи лікування і підтримки уражених груп. Соціальна робота з вагітними-ВІЛ-інфікованими: умови народження здорової дитини. Соціальна робота з ін'єкційними наркоманами. Закордонний досвід щодо запобігання ВІЛ/СНІДу. Досвід країн Західної Європи; Нідерланди, Бельгія; центри роботи з ВІЛ-інфікованими. Групи взаємопідтримки: досвід Англії, Німеччини. Сутність самопревенції і роль особистих якостей спеціальних груп клієнтів у запобіганні поширення соціально небезпечних хвороб.

Література

Основна: 2, 4, 9, 13, 17

Додаткова: 1, 11, 16, 25

ТЕМА 9 Організація роботи з людьми без визначеного місця проживання

Категорія громадян, які відносяться до осіб без визначеного місця проживання. Соціальний портрет осіб без визначеного місця проживання. Специфіка роботи з людьми без постійного місця проживання. Діяльність та

оцінка можливостей громадських організацій, які працюють з бездомними. Сучасні наукові погляди на деякі проблеми осіб без визначеного місця проживання як соціальне явища.

Література

Основна: 10, 13, 15, 24

Додаткова: 5, 15, 25, 34, 35

ТЕМА 10 Соціальна робота з дітьми вулиці

Проблема соціального сирітства в Україні. Втечі дітей із сім'ї. Підходи до класифікації дітей вулиці. Спосіб життя дітей на вулиці. Аутрич як основний метод соціальної роботи. Соціальна робота в приймальнику-розподільнику. Соціальна робота в притулках.

Література

Основна: 9, 10, 13, 14, 18

Додаткова: 10, 15, 25, 36

ТЕМА 11 Соціальна робота з сім'єю

Поняття про сім'ю. Соціально-правовий захист сім'ї. Заклади і установи, які уповноважені проводити соціальну роботу з сім'єю. Форми і методи соціальної роботи, соціальні технології, технології соціальної роботи з сім'єю.

Література

Основна: 11, 13, 15, 16

Додаткова: 5, 14, 21, 25, 27

ТЕМА 12 Соціальна робота з молоддю та молодою сім'єю

Поняття про молодь, молоду сім'ю. Соціально-психологічні аспекти встановлення рольових функцій. Проблеми молодої сім'ї в початковій періоді її створення. Підготовка молодої сім'ї до народження і виховання дітей. Психолого-педагогічні складові в роботі соціального працівника, Особливості соціальної роботи з молодими сім'ями. Консультативна робота з молодими сім'ями.

Література

Основна: 9, 11, 13, 21

Додаткова: 14, 17, 23, 25, 34

ТЕМА 13 Соціальна робота з групами клієнтів, які зазнали насилля

Діти і жінки як особлива категорія клієнтів у соціальній роботі, проблеми насильства над жінками. Етапи насилля. Профілактика насилля та теорії подолання наслідків насилля. Основні проблеми насильства. Державна політика щодо покращення становища жінок і дітей в Україні.

Література

Основна: 8, 10, 12, 13

Додаткова: 15, 24, 25, 34, 36

ТЕМА 14 Організація роботи з жертвами «торгівлі людьми»

Правові основи соціальної роботи у сфері попередження торгівлі людьми. Ціль, завдання і принципи соціальної роботи по упередженню торгівлі людьми і надання допомоги потерпілим. Соціальна профілактика торгівлі людьми. Соціальна реабілітація потерпілих від торгівлі людьми. Соціально-психологічний портрет потерпілих від торгівлі людьми. Причини і наслідки торгівлі жінками з України. Українські ініціативи, направлені на запобігання та протидію торгівлі людьми. Принципи допомоги жінкам, потерпілим від торгівлі людьми. Потреби жінок, потерпілих від торгівлі людьми. Кризові центри та гарячі лінії.

Література

Основна: 5, 9, 12, 13, 16

Додаткова: 5, 14, 25, 32, 35

ІІІ. ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ, ДІТЬМИ, МОЛОДДЮ ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЯХ ТА ПОТРЕБУЮТЬ ЕКСТРЕНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ

ТЕМА 1 Соціальна робота з безробітними людьми

Безробіття як соціальне явище. Загальні підходи та принципи роботи. Методи і технології соціальної роботи. Організація надання допомоги безробітним особам. Приклади діяльності соціальних служб.

Література

Основна: 2, 13, 15, 25

Додаткова: 12, 13, 14, 35

ТЕМА 2 Організація соціального супроводу особам, що повернулися з місць позбавлення волі

Соціальний супровід звільнених з місць, позбавлених волі. Мета і зміст соціальної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі. Роль соціальних служб у ресоціалізації. Характер діяльності соціального працівника щодо колишніх засуджених у відкритому середовищі. Форми і методи соціальної роботи з колишніми засудженими. Індивідуальна робота з клієнтом. Психологічна і правова консультація. Психолого-педагогічна допомога у відновленні втрачених зв'язків з сім'єю. Працевлаштування. Професійна орієнтація, психологічна підтримка соціальної роботи колишніх засуджених.

Література

Основна: 2, 13, 15, 19, 24

Додаткова: 28, 29, 30, 31, 35

ТЕМА 3 Соціальна робота з дітьми, що залишилися без батьківського піклування

Проблема встановлення опіки над дітьми-сиротами та дітьми, що залишилися без батьківського піклування. Особливості розвитку системи прийомних сімей в закордонній та вітчизняній практиці. Види сімей: опікунська, тимчасова. Фостерні сім'ї. Соціально-педагогічна модель роботи з прийомними сім'ями: функції, зміст, етапи, методи роботи.

Література

Основна: 7, 9, 12, 14, 24

Додаткова: 14, 17, 25, 27, 36

ТЕМА 4 Соціальна робота з біженцями та внутрішньо переміщеними особами

Біженці та ВПО як соціальна проблема в Україні. Соціальний портрет біженців та ВПО в Україні. Законодавче забезпечення соціальної роботи із біженцями та ВПО в Україні. Соціальні проблеми внутрішньо переміщених осіб із зони військового конфлікту на сході України. Технологічний аспект організації соціальної роботи з біженців та ВПО. Суб'єкти надання соціальних послуг біженцям та ВПО. Практичний досвід реалізації технологічного аспекту соціальної роботи з біженцями та ВПО. Ведення випадку як метод соціальної роботи з біженцями та ВПО. Соціальна робота з біженцями та ВПО на індивідуальному і груповому рівнях.

Література

Основна: 2, 10, 15, 16

Додаткова: 9, 15, 17, 25, 33

ТЕМА 5 Соціальна робота з особами, які перебувають на довготривалому лікуванні, зокрема невиліковно хворих

Особливості та потреби тяжкохворих та невиліковно хворих дітей та молоді. Генеза становлення соціальної роботи з тяжкохворими та невиліковно хворими. Сутність хоспісу, хоспісної та паліативної допомоги. Основні принципи та підходи до паліативної допомоги в Україні. Особливості консультування невиліковно хворих.

Література

Основна: 2, 7, 10, 13

Додаткова: 6, 7, 8, 35

ТЕМА 6 Соціальна робота з юними матерями, попередження відмов від новонароджених

Причини та наслідки раннього материнства. Юне материнство як одна з причин відмови від немовляти Медико-соціальні, психологічні та юридичні аспекти раннього материнства. Досвід закордонних країн щодо соціально-педагогічної підтримки юного материнства та попередження підмов. Технології соціальної роботи з юними матерями. Діяльність центрів Матері і

дитини. Соціальна робота з профілактики ранніх шлюбів та раннього материнства. Напрями роботи з вагітними жінками. Соціальна робота з вагітними жінками та породіллями.

Література

Основна: 2, 13, 24

Додаткова: 3, 4, 15, 25, 34, 37

РОЗДІЛ II. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

I. ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РІЗНИМИ

ГРУПАМИ КЛІЄНТІВ

Семінарське заняття №1

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З РІЗНИМИ ГРУПАМИ КЛІЄНТІВ

I. Питання для обговорення

1. Спеціальні групи клієнтів як соціальна проблема.
2. Види соціально небезпечних явищ: злочинність, алкоголізм, наркоманія, ВІЛ/СНІД.
3. Людина в системі негативних явищ.
4. Соціальна політика щодо спеціальних груп клієнтів.
5. Запобігання стигматизації спеціальних груп клієнтів.
6. Роль субкультурних відмінностей різних груп клієнтів.
7. Причини конфліктної поведінки спеціальних груп клієнтів

II. Завдання для самостійної індивідуальної роботи

Метод «Жива бібліотека» у протидії стигматизації та дискримінації різних груп клієнтів. Завдання: Створити презентацію з 7-9-слайдів за заданою структурою (обов'язковим є використання діаграм, графіків та схем як зручної форми подання матеріалу для подальшого аналізу).

III. Рекомендована література:

1. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: Монографія; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. К., 2015. 244 с.
2. Соціальна робота (теорія і практика): Навч. Посібник / Тюптя Л.Т., Іванова І. Б. К.: Ун-т «Україна», 2004. 408 с.
3. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, О.І. Янкович, З.П. Бондаренко, Т.Л. Лях; Луган. держ. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка; Християн. дит. фонд. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: ДЦССМ, 2004. 266 с.
4. Соціальна робота в Україні: теорія та практика: Посібник для підвищення кваліфікації психологів центрів соціальних служб для молоді / За ред. А.Я. Ходорчук. К.: ДЦССМ, 2003. 264 с.
5. Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник / Авт. кол.

В.П. Андрущенко, В.П. Бех, В.А. Башкіреєв. К.: ДЦССМ, 2002. 536 с.

6. Соціальна робота: Навч. посібник, Ч.3: Робота з конкретними групами клієнтів / За ред. Т.Семигіної та І.Григи. К.:Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. 166 с.

7. Теорії і методи соціальної роботи: Підручник / За ред. Т.В.Семигіної, І.І.Миговича. К.:Академвидав, 2005. 328 с

II. ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З СОЦІАЛЬНО НЕЗАХИЩЕНИМИ КАТЕГОРІЯМИ НАСЕЛЕННЯ ТА З “ГРУПАМИ РИЗИКУ”

Семінарське заняття №2

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДОПРИЗОВНОЮ МОЛОДДЮ, ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ТА ЧЛЕНАМИ ЇХ СІМЕЙ

I. Питання для обговорення

1. Соціальна зумовленість роботи з допризовною та призовною молоддю.
2. Специфіка військової служби.
3. Основні проблеми військовослужбовців та їхніх сімей.
4. Основні напрями, методи і форми роботи з категоріями військовослужбовців.
5. Організація соціальної роботи: з допризовної молоддю; з призовниками; військовослужбовцями строкової служби; з родинами військовослужбовців; молоддю, що звільнилася з Збройних сил України.

II. Тематика рефератів

1. Організація військово-патріотичного виховання школярів у ЗОШ.
2. Традиції військової підготовки в Україні
3. Особливості Збройних Сил та допризовної підготовки (вказати країну)”.

III. ІНДЗ Підібрати психодіагностичні методиками, спрямовані на визначення основних властивостей особистості людини: вивчення рівня самоконтролю; визначення ціннісних орієнтацій особистості; оцінки комунікативних і організаторських схильностей (КОС-КОР); визначення типу поведінки особистості в конфліктній ситуації; визначення тенденцій поведінки особистості в групі.

IV. Рекомендована література:

1. Думко Ф.К. Підготовка курсантів до роботи з неблагополучними сім'ями. Одеса: Астропринт, 2002. 168 с.

2. Збірник законодавчих та нормативних актів з питань соціального та правового захисту / Упор. З.П. Кияниця, М.О. Смирнова, Л.Г. Дюжаєва та ін. К., 2002. 171с.

3. Зверева І.Д. Соціальна робота з дітьми і молоддю (теоретико-

методологічні аспекти). / І.Д. Зверєва, І.В. Керецман, О.І. Пічкара. Ужгород: УжНУ, 2000. Ч.1. 192 с.

4. Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: Навчально-метод. посіб. К.: УДЦССМ, 2001. 220 с.

5. Робота з клієнтами соціальних служб / Під ред. З.Г. Зайцева, Житомир: «Екосфера», 1994. 117 с.

6. Соціальна робота з допризовною, призовною молоддю, військовослужбовцями, службовцями за призовом та юнаками, які звільнюються з лав Збройних сил України. К.: УДЦССМ, 2010. 44 с.

Семінарське заняття №3

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИМИ ГРУПАМИ НАСЕЛЕННЯ

I. Питання для обговорення

1. Показники матеріальної забезпеченості населення.
2. Соціальний захист малозабезпеченого населення.
3. Форми та методи соціальної роботи щодо підвищення життєвого рівня малозабезпечених груп населення.
4. Побутове обслуговування малозабезпечених громадян як складова соціального обслуговування.

II. Завдання для самостійної індивідуальної роботи

Опрацювати положення Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» та Постанову Кабінету міністрів України від 24 лютого 2003 р. N 250 «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям».

III. Рекомендована література:

1. Збірник законодавчих та нормативних актів з питань соціального та правового захисту / Упор. З.П. Кияниця, М.О. Смирнова, Л.Г. Дюжаєва та ін. К., 2002. 171с.

2. Словарь справочник по социальной работе. / Под ред. Е.И. Холостовой. М.: Юрист, 2000. 424 с.

3. Соціальна робота в Україні: теорія та практика: Посібник для підвищення кваліфікації психологів центрів соціальних служб для молоді / За ред. А.Я. Ходорчук. К.: ДЦССМ, 2003. 264 с.

4. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: Наук.-навч.-метод. посіб. для студ., магістрантів, асп. та спец. у галузі соц. роботи, соц. педагогіки / Авт.-уклад. С.Я. Харченко; Луган. держ. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ: Альма-матер, 2003. 198 с.

5. Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник / Авт. кол. В.П. Андрущенко, В.П. Бех, В.А. Башкірев. К.: ДЦССМ, 2002. 536 с.

Семінарське заняття 4
**СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ТА ПІДТРИМКА ОСІБ З
ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ**

I. Питання для обговорення

1. Поняття “інвалідність” та його види.
2. Соціальний захист осіб з інвалідністю.
3. Соціальні заклади й стаціонарні установи по роботі зособами з інвалідністю.
4. Недержавні організації та установи для осіб з інвалідністю.
5. Напрямки роботи з людьми, які мають фізичні чи психологічні вади.
6. Реалізація соціальних заходів на різноманітних рівнях.

II. Темы для дискусії:

1. Стан та структура інвалідності: міжнародні аспекти правового захисту інвалідів; визначення термінології; міжнародні концепції встановлення інвалідності.
2. Сутність освіти, професійної підготовки і професійного навчання інвалідів, їхнього працевлаштування.

III. Завдання для самостійної індивідуальної роботи

Схематично зобразити законодавство з соціального захисту інвалідів.

IV. Рекомендована література:

1. Богданов С. Соціальний захист інвалідів: Український та польський досвід / Наук. ред. О. Палій. К.: «Основи», 2002, 93 с.
2. Збірник нормативно-правових актів України щодо діяльності підприємств та організацій громадських організацій інвалідів. К.: Всеукр. громад.-політ. об'єднання «Національна Асамблея інвалідів України», 2005. Вип. 3. 248 с.
3. Соціальна підтримка дітей з обмеженими функціональними можливостями: Методичні рекомендації / Авт.-упор. О.В. Безпалько. М.: Социально-технологический институт, 2000. 84 с.
4. Соціальна робота з людьми з особливими потребами: Методичні матеріали для тренера / Під заг. ред. І. Д. Звереві. К.: Наук, світ, 2002. 55 с.
5. Соціальна робота: Короткий енцикл. слов / Соціальна робота. Кн. 4. К.: ДЦССМ. С. 194–197.
6. Тюття Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота (теорія і практика): Навч. посіб. К.: ВМУРОЛ «Україна», 2004. С. 338–380.

Семінарське заняття 5
СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

I. Питання для обговорення

1. Старість і старіння як соціальні феномени.
2. Сутність принципів щодо людей похилого віку (ООН, 1991).

3. Основні завдання соціальної роботи з літніми людьми.
4. Особливості роботи будинків-інтернатів для людей похилого віку.
5. Територіальні центри обслуговування пенсіонерів та самотніх непрацездатних громадян і відділення соціальної допомоги вдома.
6. Організація надання соціальних послуг людям похилого віку у соціальних службах: міжнародний досвід.
7. Аналіз соціальних проектів по підтримці людей похилого віку та самотніх.

II. Теми для дискусії:

1. Старість крізь призму стереотипів. Сутність турботи про людей похилого віку; цілі діяльності, яка має змінити на краще характер турботи про людей похилого віку; сутність соціальної адаптації до старості. Стратегії міжнародного співробітництва щодо соціального захисту людей похилого віку.

2. Завдання і функції організацій і установ Міністерства праці та соціальної політики із соціальної роботи з пенсіонерами: управління соціального захисту, стаціонарні установи, територіальні центри обслуговування пенсіонерів та самотніх непрацездатних громадян, відділення соціальної допомоги вдома.

III. Завдання для самостійної індивідуальної роботи

Розробити проект на тему: «Допомога людям похилого віку».

IV. Рекомендована література:

1. Збірник законодавчих та нормативних актів з питань соціального та правового захисту / Упор. З.П. Кияниця, М.О. Смирнова, Л.Г. Дюжаєва та ін. К., 2002. 171с.
2. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>
3. Соціальна робота в Україні / За заг. ред, І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової. К.: Наук, світ, 2003. С. 121–157.
4. Соціальна робота: технологічний аспект: Навч. посіб. / За ред. проф. А.Й. Капської. К.: Центр навч. літ., 2004. С. 316–327.
5. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота (теорія і практика): Навч. посіб. К.: ВМУРОЛ «Україна», 2004. С. 338–380.
6. Яцемирская Р.С Беленькая И.Г. Социальная геронтология: Учеб. пособие. М.: Гуманит. изд. центр «ВЛАДОС», 1999. С. 202–218.

Семінарське заняття 6

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ОСОБАМИ З АЛКОГОЛЬНОЮ ЗАЛЕЖНІСТЮ І ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

I. Питання для обговорення

1. Суспільна небезпечність алкоголізації населення, динаміка її розповсюдження.
2. Особливості впливу алкоголізму на процеси соціалізації: зміни поведінки під впливом зловживання алкоголем, формування хвороби.
3. Соціально-психологічні і медико-біологічні показники статусу хворої людини на алкоголізм.
4. Підходи до роботи з алкоголіками.
5. Групи самопомоги, клубна форма реабілітації у громадських організаціях.

II. Тематика рефератів та наукових повідомлень:

1. Сімейні алкогольні традиції та їх вплив на розвиток дитячого алкоголізму.
2. Особливості соціальних відхилень у підлітків, які вживають алкоголь.
3. Конвенція ООН про права дитини, яка вживає спиртні напої.
4. Регіональні особливості установ профілактичної роботи серед дітей, які вживають спиртні напої.

III. Рекомендована література:

1. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. Ч. 1. Теоретична частина. 2-ге вид., перероб і доповн. К., 2016. 188 с.
2. Бойко А.М. Соціальна робота з клієнтами із залежністю від алкоголю та наркотиків: Метод. рек. з навч. курсу для магістеріуму / Шк. соц. роботи; Нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія»; Кафедра соц. роботи; Ужгород, держ. ун-ту. К.; Ужгород, 2000. 76 с.
3. Діти «групи ризику»: психологічні, соціальні та правові аспекти. К.: КМДА, Служба у справах неповнолітніх, 2001. 192 с.
4. Методичний посібник з профілактики наркоманії та ВІЛ/СНІДу у шкільному та молодіжному середовищі / За ред. Лазаренко Б.П., Пінчук І.М. / К.: 2002. 144 с.
5. Методичні рекомендації до комплексної програми «Профілактика негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі» / А.М. Павленко, І.М. Пінчук, Л.П. Шнеренко. К.: УДЦССМ. 2001. 72 с.
6. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Харченко С.Я., Кратінов М.С., Ваховський Л.Ц., Кратінова В.О., Песоцька О.П., Караман О.Л. Луганськ: «Альма-матер», 2003. 198 с.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ОСОБАМИ З НАРКОТИЧНОЮ ЗАЛЕЖНІСТЮ І ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

I. Питання для обговорення

1. Особливості розповсюдження наркотиків серед молоді.
2. Медичні, психологічні та соціальні аспекти проблеми наркотизації населення.
3. Правова основа боротьби з наркотиками.
4. Специфіка формування наркотичної хвороби: поняття про психологічну і фізичну залежність.
5. Робота зі спеціальними групами клієнтів, хворих на наркоманію: цільові програми лікування та реабілітації наркоманів.
6. Світові стратегії розв'язання проблеми наркотизації.
7. Організаційні умови і принципи функціонування груп взаємопідтримки.

II. Тематика рефератів та наукових повідомлень:

1. Соціальна дезадаптація підлітків-наркоманів
2. Наркоманія серед підлітків як соціально-педагогічна проблема.
3. Вплив наркотиків і токсинів на поведінку людини
4. Криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів
5. Профілактика зловживання наркотичними речовинами

III. Рекомендована література:

1. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. Ч. 1. Теоретична частина. 2-ге вид., перероб і доповн. К., 2016. 188 с.
2. Бойко А.М. Соціальна робота з клієнтами із залежністю від алкоголю та наркотиків: Метод. рек. з навч. курсу для магістеріуму / Шк. соц. роботи; Нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія»; Кафедра соц. роботи; Ужгород, держ. ун-ту. К.; Ужгород, 2000. 76 с.
3. Методичний посібник з профілактики наркоманії та ВІЛ/СНІДу у шкільному та молодіжному середовищі / За ред. Лазаренко Б.П., Пінчук І.М. / К.: 2002. 144 с.
4. Методичні рекомендації до комплексної програми «Профілактика негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі» / А.М. Павленко, І.М. Пінчук, Л.П. Шнеренко. К.: УДЦССМ. 2001. 72 с.
5. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Харченко С.Я., Кратінов М.С., Ваховський Л.Ц., Кратінова В.О., Песоцька О.П., Караман О.Л. Луганськ: «Альма-матер», 2003. 198 с.

6. Соціальна робота: Навч. посібник, Ч.3: Робота з конкретними групами клієнтів / За ред. Т.Семигіної та І.Григи. К.:Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. 166 с.

Семинарське заняття №8

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ОСОБАМИ, ЩО ЗАЙМАЮТЬСЯ СЕКС-БІЗНЕСОМ

I. Питання для обговорення

1. Визначення поняття “секс-працівник”. Типи секс-робітниць.
2. Історія виникнення секс-бізнесу.
3. Професія секс-працівниць у зарубіжних країнах.
4. Структура секс-бізнесу.
5. Класифікація повій.
6. Використання аутрич-методу соціальними працівниками у роботі з особами, що займаються секс-бізнесом.
7. Робота із сексуальними меншинами й особами, які займаються проституцією.

II. Тематика рефератів та наукових повідомлень:

1. Дитяча проституція як форма прояву девіантної поведінки дітей.
2. Зміст та форми профілактики дитячої проституції.
3. Причини та наслідки хлопчачої проституції.
4. Соціально-педагогічна реабілітація дівчаток-проститутток.

III. Завдання для самостійної індивідуальної роботи

Запропонуйте заходи з протидії зростанню проституції.

IV. Рекомендована література:

1. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. Ч. 1. Теоретична частина. 2-ге вид., перероб і доповн. К., 2016. 188 с.
2. Кулік О. Проституція в Україні: міфи і реалії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://lalak.org.ua/files/ОлександрКулікПроституціявУкраїні.doc> 2.
3. Медведєв В.С., Шевченко О.М. «Юридично-психологічна характеристика сучасних проблем української молоді: проблема проституції».
4. Набока В.М. Торгівля жінками в Україні як вид латентних соціальних відносин / Автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.03 Харків. 2003. 17 с.
5. Соціальна робота в Україні: Навчальний посібник / За ред. І.Д. Зверєвої, О.В. Безпалько, С.Я. Марченко та ін.; за заг. ред. І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
- 6.

Семінарське заняття №9
**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЛ-ІНФІКОВАНИМИ
ТА ХВОРИМИ НА СНІД**

I. Питання для обговорення

1. ВІЛ/СНІД як соціальна проблема.
2. Нормативно-правове забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, допомоги та лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД.
3. Системи лікування і підтримки уражених груп.
4. Соціальна робота з вагітними-ВІЛ-інфікованими: умови народження здорової дитини.
5. Закордонний досвід щодо запобігання ВІЛ/СНІДу.

II. Тематика рефератів та наукових повідомлень:

1. Вплив соціальних інститутів на процес соціалізації ВІЛ-інфікованої дитини.
2. Соціально-психологічна підтримка ВІЛ-позитивних дітей та їх сімей в Україні.
3. Особливості соціально-педагогічної роботи з сім'ями, які виховують ВІЛ-інфікованих дітей.
4. Напрями соціально-педагогічної роботи з сім'ями, які виховують ВІЛ-інфікованих дітей.

III. Завдання для самостійної індивідуальної роботи

1. Опрацювати загальнодержавну програму забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009–2013 роки.
2. Скласти перелік лікувальних закладів та неурядових організацій, які працюють у сфері ВІЛ та послуги, які вони надають.

IV. Рекомендована література:

1. Догляд і підтримка дітей з ВІЛ-інфекцією: навчальний посібник для персоналу дитячих установ, батьків, опікунів, соціальних працівників та інших осіб, що доглядають за ВІЛ-інфікованими дітьми / Аряєв М.Л., Котова Н.В., Старець О.О. та ін. К. : Кобза, 2003. 168 с.
2. Закон України «Про запобігання захворюванню СНІДом і соціальному захисту населення». *Законодавство України у сфері боротьби з ВІЛ/СНІДом: сучасний стан і шляхи вдосконалення*. К. : Сфера, 2003. С. 34–44.
3. Калашников Ю.В. Профілактика ВІЛ/СНІДу: консультативні пункти «Довіра» центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді . *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2005. № 1. С. 155–170.
4. Методичні рекомендації щодо соціальної підтримки людей, які живуть з ВІЛ : з досвіду роботи / Калашніков Ю.В., Крисов Л.П., Муценко Д.В. та ін. К. : ДСССДМ, 2005. 116 с.

5. Організація комплексного догляду та підтримки для ВІЛ-позитивних людей на базі громадських центрів : метод. посіб. / [І.Агеєва, Я.Бляхарський, А. Бойко та ін.] ; за ред. Т. Семигіної. К. : Всеукраїнська мережа ЛЖВ, 2005. 127 с.

6. Семигіна Т. Соціальна робота з людьми, які живуть з ВІЛ/СНІДом : метод. посіб. для проведення курсів підвищ. кваліфікації / Семигіна Т., Банас О., Венедиктова Н. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2006. 620 с.

7. Стандарти соціальних послуг у сфері протидії ВІЛ/СНІДу в Україні: передумови та перспективи / [упоряд.: В. А. Сановська, М. О. Микитюк]. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. 128 с.

Семинарське заняття №10

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З МОЛОДДЮ ТА МОЛОДОЮ СІМ'ЄЮ

I. Питання для обговорення

1. Поняття про молодь, молоду сім'ю.
2. Соціально-психологічні аспекти встановлення рольових функцій.
3. Проблеми молодшої сім'ї в початковій період її створення.
4. Підготовка молодшої сім'ї до народження і виховання дітей.
5. Особливості соціальної роботи з молодими сім'ями.

II. Тематика рефератів та наукових повідомлень

1. Соціально-реабілітаційна робота з молодістю сім'єю.
2. Принципи реалізації соціальної роботи з молодістю сім'єю.
3. Соціальне обслуговування молодістю сім'ї.

III. Завдання для самостійної індивідуальної роботи

№п/п	Перелік організацій та установ, які надають соціальні послуги молодим сім'ям	Види послуг

III. Рекомендована література:

1. Алексеєнко Т. Педагогічні проблеми молодістю сім'ї: Навч. посібник. К.: ІЗМН, 1997.

2. Захарченко В. Г. Соціально-психологічні особливості готовності молоді до подружнього життя. *Український соціум*. 2004. № 1 (3). С. 14–23.

3. Психологія сім'ї: навч. посібник / За заг. ред. В. М. Поліщука. Суми: Університетська книга, 2009. 282с.

4. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: Наук.-навч.-метод. посіб. для студ., магістрантів, асп. та спец. у галузі соц. роботи, соц. педагогіки / Авт.-уклад. СЯ. Харченко; Луган. держ. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ: Альма-матер, 2003. 198 с.

5. Трубавіна І.М. Консультування сім'ї. Науково-методичні матеріали. Частина I. К.: ДЦССМ, 2003. 88 с.

6. Форми і методи роботи з молодю сім'єю: Збірка методичних матеріалів для працівників соціальних служб для молоді. К., 2000. Вип. 5. 68 с.

Семинарське заняття №11

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ГРУПАМИ КЛІЄНТІВ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ НАСИЛЛЯ В СІМ'Ї

I. Питання для обговорення

1. Насильство в сім'ї як соціальна проблема.
2. Загальні підходи і принципи соціальної роботи із клієнтами, які зазнали насильства в сім'ї
3. Профілактика насилля та теорії подолання наслідків насилля.
4. Організація надання послуг клієнтам, які зазнали насильства в сім'ї
5. Діяльність соціальних служб у роботі з клієнтами, які зазнали насилля в сім'ї

II. Завдання для самостійної індивідуальної роботи

1. Опрацюйте закон України «Про попередження насильства в сім'ї»
2. Розробіть буклет на тему: «Сім'я без насильства».

III. Рекомендована література:

1. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / Авт. кол.: Бондаровська В.М., Бордіян Я.І., Булах Л.В., Журавель Т.В. та ін. / За заг. ред. Бондаровська В.М., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. К.: ТОВ «Видавничий дім «КАЛИТА». 2014. 282 с.

2. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству [Монографія] / А. О. Галай, В. О. Галай, Л. О. Головка, В. В. Муранова та ін. / За заг. ред. А. О. Галай. К.: КНТ, 2014. 160 с.

3. Громадська програма запобігання насильству в сім'ї. Проект «Гармонія». Львів. 2004. 95 с.

4. Мінакова К. Основні соціально-педагогічні та психологічні характеристики жінки – жертви сімейного насилля. Соціальна педагогіка. 2005. №2. С.43–47

5. Савчук О.М. Об'єктивізація впливу тренінгу асертивності на психологічний стан жінок, які зазнали насильства. Практична психологія та соціальна робота. 2003. №6. С. 74–76

6. Савчук О.М. Стратегії роботи із співзалежними жінками, які зазнають насилля в сім'ї. Практична психологія та соціальна робота. 2003. №4. С. 51–60

7. Тюптя Л. Т. Соціальна робота : теорія і практика : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. / Л.Т. Тюптя, І.Б. Іванова. К. : Знання, 2008. 574 с.

8. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури. 2006. 464 с.

Семінарське заняття №12
**ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЖЕРТВАМИ
“ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ”**

I. Питання для обговорення

1. Мета, завдання і принципи соціальної роботи по упередженню торгівлі людьми і надання допомоги потерпілим
2. Соціальна профілактика торгівлі людьми
3. Соціальна реабілітація потерпілих від торгівлі людьми
4. Причини і наслідки торгівлі жінками з України
5. Кризові центри та гарячі лінії для потерпілих від торгівлі людьми

II. Завдання для самостійної індивідуальної роботи

Опрацюйте закон України «Про протидію торгівлі людьми»

2. Опишіть соціально-психологічний портрет потерпілих від торгівлі людьми.

III. Рекомендована література:

1. Грищенко С.В. Протидія торгівлі людьми : навч. посіб.; Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів : Лозовий В. М., 2015. 223 с.
2. Данильчук Л. О. Соціальна профілактика торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій: теорія і методика : монографія; Кременец. обл. гуманітар.-пед. ін-т ім. Тараса Шевченка. Хмельницький : Цюпак А. А., 2014. 495 с.
3. Лукашевич М. П. Соціальна робота (теорія і практика) : підручник / М.П. Лукашевич, Т.В. Семигіна. К. : Каравела, 2009. 368 с.
4. Протидія торгівлі людьми в Україні: навчально-методичний посібник до спецкурсу / Автори-упорядники: Е. Мручковська, Н. Пахом'юк, О. Кочерга; за заг. ред. К. Левківського та ін. К.: ВАІТЕ, 2017. 88 с.
5. Протидія торгівлі людьми: навчально-методичний посібник / за ред. Т.Семигіної. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 166 с.
6. Соціальна робота : технологічний аспект : навч. посіб. / за заг. ред. проф. А.Й. Капської. К. : Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.
7. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, С.Я.Марченко та ін. ; за заг. ред. І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонові. К. : Наук. світ, 2003. 233 с.
8. Соціально-педагогічні основи протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / [Н.П. Бочкор та ін. ; упоряд. О.В. Ясельська, В.Ю. Кизим] ; за заг. ред. К. Б. Левченко, Л. Г. Ковальчук, О. А. Удалової ; Ін-т інновац. технологій і змісту освіти, Міжнар. правозахис. центр «Ла-Страда Україна». К. : Агентство Україна, 2011. 291 с.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

I. Питання для обговорення

1. Законодавство про сім'ю.
2. Роль сім'ї у розвитку дитини.
3. Ступені вразливості сім'ї.
4. Характеристика сім'ї в складних життєвих обставинах (СЖО).
5. Основні підходи та принципи роботи з сім'ями з дітьми, які перебувають у СЖО.
6. Соціальний супровід як складова ведення випадку з сім'ями, які перебувають у СЖО.

II. Завдання для самостійної індивідуальної роботи

1. Створити пакет діагностичного інструментарію для оцінки потреб дитини та її сім'ї під час їх соціального супроводу.
2. Скласти індивідуальний план соціального супроводу.

III. Рекомендована література:

1. Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/minsotspolitiki-ukrajin/nakaz-vid-31032016-318-pro-zatverdjennya-310472.html>
2. Зверева І. Д. та ін. Соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах: метод. посіб. Київ : Держсоцслужба, 2006. 104 с.
3. Мороз О. М., Постолюк Г. І., Семигіна Т. В., Шипіленко О. С. Зберегти сім'ю. Соціальна робота із сім'ями, які опинились у складних життєвих обставинах : практич. посіб. Київ : ЕКМО, 2008. 160 с.
4. Оцінка потреб дитини та її сім'ї: від теорії до практики / Зверева І. Д., Кияниця З. П., Кузьмінський В. О., Петрочко Ж. В., у 2-х част. Київ : Задруга, 2011. 201 с.
5. Практики надання соціальних послуг сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах (науково-методичний збірник) / за ред. Комарової Н.М. Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики, Київський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Київ, 2016. 112 с.
6. Про соціальні послуги : Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
7. Соціальна робота з вразливими сім'ями з дітьми: у 2-х ч. / З.П.Кияниця, Ж.В.Петрочко. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.
8. Соціальний супровід сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах : навчально-тренінговий модуль із підготовки спеціалістів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді / За заг. ред. І.Д. Зверевої, Ж.В. Петрочко. Київ : Держсоцслужба, 2008. 300 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ОСОБАМ, ЩО ПОВЕРНУЛИСЯ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

I. Питання для обговорення

1. Мета і зміст соціальної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі
2. Роль соціальних служб у ресоціалізації
3. Характер діяльності соціального працівника щодо колишніх засуджених у відкритому середовищі
4. Форми і методи соціальної роботи з колишніми засудженими

II. Тематика рефератів та наукових повідомлень

1. Законодавче та нормативне забезпечення соціальної адаптації осіб, звільнених із місць позбавлення волі
2. Психологічні особливості звільнених із місць позбавлення волі та робота з ними.
3. Технології соціальної адаптації осіб, які повертаються з місць позбавлення волі.

III. Рекомендована література

1. Методичні рекомендації, щодо організації роботи з особами, звільненими із місць позбавлення волі. Сайт Міністерства соціальної політики України. Нормативна база. Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>

2. Програма соціальної адаптації і ресоціалізації осіб, що звільнилися з місць позбавлення волі / Громадська організація інтелігенції м. Києва «Київ – рідний дім». К., 2001.

3. Проскура В.В. Соціальна адаптація осіб, які повернулися з місць позбавлення волі (за матеріалами соціального дослідження. *Магістеріум*. 2004. Випуск 15. С. 65–71.

4. Проскура В.В. Соціальна робота з особами, які повернулися з місць позбавлення волі. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2005. № 1 (29). С.20–30.

5. Проскура В.В. Соціальна робота з особами, які повернулися з місць позбавлення волі в Україні. *Наукові записки НаУКМА*. 2003. Т.22. У 3х ч. Ч.2 Суспільні науки. С. 291–295.

6. Сидоров В. Ролі та функції соціальних працівників. Соціальна робота в Україні – перші кроки / Під ред. В. І.Полтавця. К.: Вид. дім «КМ Academia». 2000. С. 46–87.

7. Соціальна реабілітація неповнолітніх, які повернулись з місць позбавлення волі, у соціальних службах для молоді / за ред. З. Г. Зайцева. К.: А.Л.Д, 2015. 64 с.

8. Форми та методи соціальної роботи. Введення в соціальну роботу: Навч. посібник. К.: Фенікс. 2001. С.57–60.

Семінарське заняття №15
**СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ, ЩО ЗАЛИШИЛИСЬ БЕЗ
БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ**

I. Питання для обговорення

1. Соціально-правовий статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.
2. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.
3. Фактори і причини сирітства.
4. Державна система закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

II. Тематика рефератів та наукових повідомлень

1. Проблема сирітства в історичній ретроспективі.
2. Історичні традиції турботи про сиріт в Україні
3. Сімейні форми влаштування дітей-сиріт.
4. Роль соціального педагога в системі опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.

III. Завдання для самостійної роботи

Укладіть довідник основних документів, що гарантують соціальний захист, опіку й підтримку дітей-сиріт.

IV. Рекомендована література

1. Пеша І.В. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. К., 2000.
2. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. Ред. Проф. І.Д. Зверевої. К.: Центр учбової літератури, 2008. 336 с.
3. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» №2342 від 13 січня 2005 р.
4. Капська А.Й. Соціальна робота . К.: Центр навчальної літератури, 2005. 328 с.
5. Вчимося жити самостійно /Ж.В. Петрочко, О.В. Безпалько, О.М. Денисюк та ін. К.: ДПКСМ, 2002. 203 с.
6. Сидоров В. Соціальна робота в Україні: перші кроки / За ред. В. Полтавця. К.: КМ «Академія», 2000. 236 с.
7. Соціальна педагогіка: Модульна технологія навчального курсу /Д.І. Пенішкевич, Л.І. Тимчук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. 496 с.

Семінарське заняття №16
**СОЦІАЛЬНА РОБОТА З БІЖЕНЦЯМИ ТА ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ**

I. Питання для обговорення

1. Соціальний портрет біженців та ВПО в Україні.
2. Законодавче забезпечення соціальної роботи із біженцями та ВПО в Україні.
3. Соціальні проблеми внутрішньо переміщених осіб із зони військового конфлікту на сході України.
4. Технологічний аспект організації соціальної роботи з біженців та ВПО. Етичні засади соціальної роботи з біженцями та ВПО.
5. Практичний досвід реалізації технологічного аспекту соціальної роботи з біженцями та ВПО.
6. Ведення випадку як метод соціальної роботи з біженцями та ВПО.

II. Тематика рефератів та наукових повідомлень

1. Особливості соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами.
2. Соціально-психологічні особливості адаптації внутрішньопереміщених осіб.
3. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб.

III. Завдання для самостійної індивідуальної роботи

1. Обґрунтуйте актуальність та перспективи розвитку законодавства про захист прав біженців в Україні.
2. Підготуйте інформацію про статистику та тенденції біженців та ВПО в Україні.

IV. Рекомендована література

1. Діхтяренко А. Потреби та проблеми внутрішньо переміщених осіб. URL: <http://www.khpg.org/en/pda/index.php?id=1451930074>
2. Доронюк Т., Солодько А., Вироблення політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні. URL: <http://www.cedos.org.ua/uk/migration/vyroblenniapolitykyshchodovnutrishno-peremishchenykh-osib-v-ukraini>
3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
4. Коробка І., Павлюк В. Організаційно-правові засади соціального захисту переселенців (внутрішньо переміщених осіб) як основа реалізації соціальної політики держави, механізми формування соціально-ефективної державної економічної політики в умовах демократизації суспільства./ І.Коробка, В.Павлюк. 2015. - № 4. 144с.
5. Овчарова Л. М., Пашкова Є. Р. Напрями соціальної роботи з адаптації внутрішньо переміщених осіб в Україні. reporter of the priazovskyi state technical university Section: Sociallyhumanitarian sciences and public administration 2019 Issue 4 URL: http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/24657/%D0%92%D1%96%D1%81.2019%D1%82.4_p42-47.pdf?sequence=1

6. Рюль В.О., Варга Н.І. Роль міжнародних організацій як інститутів адаптації та інтеграції ВПО та їх родин. *Соціально-правовий захист населення в умовах воєнних конфліктів та терористичних загроз*: Матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції/ За ред. Козубовської. Ужгород, 2017. С.82-83

7. Семигіна Т.В., Гусак Н.Є., Трухан С.О., Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб Український соціум. / Т.В.Семигіна, Н.Є.Гусак, С.О.Трухан. К.: 2015. №2. 266 с.

8. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. [для студ. і магістр. спец-тей «Соц. робота» і «Соц. педагогіка»] / І.О. Григоренко, Н. М. Савельєва. Полтава : ПНПУ, 2017. 100 с

Семінарське заняття №17

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЮНИМИ МАТЕРЯМИ, ПОПЕРЕДЖЕННЯ ВІДМОВ ВІД НОВОНАРОДЖЕНИХ

I. Питання для обговорення

1. Проблеми відмов від новонароджених в Україні.
2. Причини відмов від новонароджених.
3. Юне материнство як одна з причин відмови від немовляти.
4. Досвід закордонних країн щодо соціально-педагогічної підтримки юного материнства та попередження підмов.
5. Технології соціальної роботи з юними матерями.
6. Діяльність центрів Матері і дитини.

III. Рекомендована література

1. Братусь І.В. Соціальні причини виникнення раннього материнства. *Матеріали міської конференція «Проблеми раннього материнства»*. К.: Молодіжна громадська організація «ЮНЕКО», 2004. С. 3–10.

2. Братусь І.В. Соціально-педагогічна робота з юними матерями у США та Великій Британії : дис... канд. пед. наук: 13.00.05. Луган. нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ. 2007. 229 с.

3. Братусь І.В. Форми і методи соціально-педагогічної роботи з юними матерями. *Соціальна педагогіка: теорія та технологія: Підручник / За заг. ред. І.Д. Зверєвої*. К.: Центр навчальної літератури, 2006. С. 225–236.

4. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога : навч. посіб. для ВНЗ. Видавничий Дім «Слово». 2008. 240 с.

5. Лякішева А. Соціально-педагогічна підтримка дитинства й материнства у незалежній Україні. *Вища школа*. 2018. № 7–8. С. 50–60.

6. Стинська В. Центри соціальної підтримки материнства й дитинства в Україні: сучасні виклики суспільства (на прикладі Івано-Франківської області). *Обрії*. Івано-Франківськ, 2017. № 2 (45). С. 126–130.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ
II. ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ
СОЦІАЛЬНА РОБОТА З СОЦІАЛЬНО НЕЗАХИЩЕНИМИ КАТЕГОРІЯМИ
НАСЕЛЕННЯ ТА З “ГРУПАМИ РИЗИКУ”

Практичне заняття №1
СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ОСОБАМИ, ЯКІ МАЮТЬ АЛКОГОЛЬНУ ТА
НАРКОТИЧНУ ЗАЛЕЖНІСТЬ

Місце проведення: БФ «Солідарність», що здійснює реабілітацію наркозалежних осіб.

Хід проведення:

1. Візит в БФ «Солідарність».
2. Презентація працівника організації про мету, завдання та зміст діяльності організації та реабілітаційного центру, що при ній працює.
3. Розгляд основних проблем, з якими звертаються підлітки та молоді люди до центру.
4. Обговорення специфіку, умови та принципи медичної, психологічної та соціальної реабілітації наркозалежних підлітків та молоді.
5. Підбиття підсумків. Обговорення.

Основна: 4,13,16,19

Додаткова: 7,10,20,35,37,40

Практичне заняття №2
СОЦІАЛЬНА РОБОТА З БЕЗРОБІТНИМИ ЛЮДЬМИ

Місце проведення: Івано-франківський міський центр зайнятості

Хід проведення:

1. Візит в центр зайнятості
2. Презентація працівника організації про мету, завдання та зміст діяльності центру зайнятості, що при ній працює.
3. Розгляд основних проблем, з якими звертаються безробітні люди
4. Визначення основних напрямів діяльності та можливостей соціального захисту, що надають послуги безробітним (аналіз документів – Типових положень, робота в групах).
5. Розгляд видів та форм надання соціальних послуг безробітним громадянам (аналіз Методичних рекомендацій щодо організації та проведення соціальної роботи з безробітними особами, робота в групах).
6. Підбиття підсумків. Обговорення.

Основна: 3, 4, 11, 17, 19

Додаткова: 11, 12, 16, 27, 29, 37

Практичне заняття №3
ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ БЕЗ ПЕВНОГО МІСЦЯ
ПРОЖИВАННЯ

Місце проведення: Будинок нічного перебування

Хід проведення:

1. Візит в Будинок нічного перебування
2. Презентація працівника організації про мету, завдання та зміст діяльності будинку нічного перебування, що при ній працює.
3. Розгляд основних проблем, з якими звертаються люди без певного місця проживання
4. Визначення основних напрямів діяльності та можливостей соціального захисту, що надають послуги бездомними (аналіз документів – Типових положень, робота в групах).
5. Розгляд видів та форм надання соціальних послуг безпритульним та бездоглядним дорослим (аналіз Методичних рекомендацій щодо організації та проведення вуличної соціальної роботи з бездомними особами, робота в групах).
6. Підбиття підсумків. Обговорення.

Основна: 4, 6, 8, 13, 16

Додаткова: 16, 22, 25, 28, 35, 40

Практичне заняття №4

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З «ДІТЬМИ ВУЛИЦІ»

Місце проведення: Івано-Франківський центр соціально-психологічної реабілітації для дітей

Хід проведення:

1. Візит в центр соціально-психологічної реабілітації для дітей
2. Презентація працівника організації про мету, завдання та зміст діяльності центр соціально-психологічної реабілітації для дітей, що при ній працює.
3. Розгляд основних проблем, з якими зустрічаються «діти-вулиці».
4. Визначення основних напрямів діяльності та можливостей соціального захисту, що надають послуги «дітям-вулиці» (аналіз документів – Типових положень, робота в групах).
5. Розгляд видів та форм надання соціальних послуг безпритульним та бездоглядним дітям (аналіз Методичних рекомендацій щодо організації та проведення вуличної соціальної роботи з «дітьми-вулиці», робота в групах).
6. Підбиття підсумків. Обговорення.

Основна: 8, 13, 16, 17, 19

Додаткова: 14, 15, 16, 28, 29

**РОЗДІЛ III.
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

№ з/п	№ лекц	Зміст завдань	Форма звітності	К-ть завдань	Термін звітності
1.	1	Сучасні тенденції соціальної роботи з особливими групами клієнтів у різних країнах світу	Наукове повідомлення	2	1-ий тиждень
2.	2	Роль субкультурних відмінностей різних груп клієнтів.	Наукове повідомлення	2	2-ий тиждень
3.		Причини конфліктної поведінки спеціальних груп клієнтів			3-ий тиждень
4.	3	Основні проблеми військових та їхніх сімей	Наукове повідомлення	3	4-ий тиждень
5.	4	Побутове обслуговування малозабезпечених громадян як складова соціального обслуговування	Реферат		5-ий тиждень
6	5	Реалізація соціальних заходів для осіб з обмеженими функціональними можливостями на різноманітних рівнях	Наукове повідомлення		6-ий тиждень
7	6	Організація надання соціальних послуг людям похилого віку у соціальних службах: міжнародний досвід	Реферат		7-ий тиждень
8		Аналіз соціальних проектів по підтримці людей похилого віку та самотніх	ІНДЗ		
9	7	Досвід функціонування груп взаємодопомоги для алкогольно та наркозалежних осіб в Україні	Наукове повідомлення		8-ий тиждень

10	8	Діяльність та оцінка можливостей громадських організацій, які працюють з представниками секс-бізнесу	Реферат		9-ий тиждень
11	9	Діяльність та оцінка можливостей громадських організацій, які працюють з бездомними громадянами	Реферат		10-ий тиждень
12	10	Державна політика щодо покращення становища жінок і дітей в Україні	Наукове повідомлення		11-ий тиждень
13	11	Кризові центри та гарячі лінії для потерпілих від торгівлі людьми	ІНДЗ		12-ий тиждень
14	12	Приклади діяльності соціальних служб, центрів зайнятості з безробітними особами	Наукове повідомлення		13-ий тиждень
15	13	Індивідуальна робота з колишнім засудженим клієнтом	Реферат		14-ий тиждень
16		Професійна орієнтація, психологічна підтримка соціальної роботи колишніх засуджених	Реферат		
17	14	Складові компоненти готовності молоді до сімейного життя	Наукове повідомлення		15-ий тиждень
18		Консультативна робота з молодими сім'ями	Реферат		
19	15	Соціальна робота в центрах соціально-психологічної реабілітації дітей	Реферат		16-ий тиждень
20	16	Особливості розвитку системи прийомних сімей в закордонній та вітчизняній практиці	Наукове повідомлення		17-ий тиждень

21		Соціально-педагогічна модель роботи з прийомними сім'ями: функції, зміст, етапи, методи роботи	Реферат		
22		Сутність хоспісу, хоспісної та паліативної допомоги	Наукове повідомлення		18-ий тиждень
23		Основні принципи та підходи до паліативної допомоги в Україні	Наукове повідомлення		
24		Юне материнство як одна з причин відмови від немовля	Реферат		19-ий тиждень
25		Досвід закордонних країн щодо соціально-педагогічної підтримки юного материнства та попередження підмов	Реферат		
26		Технології соціально-педагогічної роботи з юними матерями	ІНДЗ		
27		Діяльність центрів Матері і дитини	ІНДЗ		

ІНДИВІДУАЛЬНО НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом поза аудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання студентами ІНЗД прилюдним захистом навчального проекту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Соціальна робота з різними групами клієнтів» – це вид науково-дослідної роботи студента, що містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

ІНДЗ №1.

Тема ІНДЗ: *Технологія ведення випадку у роботі з різними категоріями клієнтів*

Орієнтовна структура ІНДЗ:

1. Розробка кейсу (проблемної ситуації), в основу якого буде покладено життєпис за певний обраний проміжок часу представника обраної студентом групи клієнтів.
2. Оцінка потреб клієнта та його ресурсів, за описаним кейсом.
3. Розробка схеми перспективного плану соціальної роботи з клієнтом.
4. Оцінка ризиків у роботі з клієнтом та шляхів їх нейтралізації.

ІНДЗ №2.

Заповніть таблицю відповідно до визначених граф

Група клієнтів	Основні проблеми даної групи клієнтів	Основні завдання СР з даною групою клієнтів	Організації, що реалізують СР з даною групою клієнтів
Призовна молодь, військовослужбовці та члени їхніх сімей			
Малозабезпечені групи населення			
Особи з обмеженими можливостями			
Особи похилого віку			
Особи з алкогольною залежністю			
Особи з наркотичною залежністю			

ІНДЗ №3.

Заповніть таблицю відповідно до визначених граф

Група клієнтів	Основні проблеми даної групи клієнтів	Основні завдання СР з даною групою клієнтів	Організації, що реалізують СР з даною групою клієнтів
Особи, що займаються			

секс-бізнесом			
Віл-інфіковані та хворі на СНІД			
Особи без визначеного місця проживання			
Клієнти, які зазнали насилля в сім'ї			
Жертви “торгівлі людьми”			
Особи, що повернулися з місць позбавлення волі			
Особи, що повернулися з місць позбавлення волі			

**Програмові вимоги з навчального компонента
«Соціальна робота з різними групами клієнтів»,
які виносяться на іспит**

1. Соціально-демографічні проблеми суспільства.
2. Соціально-економічна ситуація в Україні.
3. Історичні аспекти становлення соціальної роботи з різними групами клієнтів.
4. Характеристика категорій клієнтів соціальної роботи.
5. Сучасні тенденції соціальної роботи з особливими групами клієнтів у різних країнах світу.
6. Спеціальні групи клієнтів як соціальна проблема.
7. Види соціально-небезпечних явищ: злочинність, алкоголізм, наркоманія, ВІЛ/СНІД.
8. Людина в системі негативних явищ.
9. Соціальна політика щодо спеціальних груп клієнтів.
10. Запобігання стигматизації спеціальних груп клієнтів.
11. Роль субкультурних відмінностей різних груп клієнтів.
12. Соціальна зумовленість роботи з допризовною та призовною молоддю.
13. Організація практичної соціальної роботи з військовозобов'язаними.
14. Основні проблеми військових та їхніх сімей.
15. Технології соціальної роботи з військовослужбовцями (методи та засоби).
16. Показники матеріальної забезпеченості населення.
17. Соціальний захист малозабезпеченого населення.
18. Форми та методи соціальної роботи щодо підвищення життєвого рівня малозабезпечених груп населення.
19. Побутове обслуговування малозабезпечених громадян як складова соціального обслуговування.
20. Поняття “інвалідність” та його види.
21. Соціальний захист інвалідів.
22. Соціальні заклади й стаціонарні установи по роботі з інвалідами.
23. Недержавні організації та установи інвалідів.
24. Напрямки роботи з людьми, які мають фізичні чи психологічні вади.
25. Реалізація соціальних заходів на різноманітних рівнях.
26. Старість і старіння як соціальні феномени.
27. Сутність принципів щодо людей похилого віку (ООН, 1991).
28. Основні завдання соціальної роботи з літніми людьми.
29. Особливості роботи будинків-інтернатів для людей похилого віку.
30. Територіальні центри обслуговування пенсіонерів та самотніх непрацездатних громадян і відділення соціальної допомоги вдома.
31. Організація надання соціальних послуг людям похилого віку у соціальних службах: міжнародний досвід.
32. Аналіз соціальних проектів по підтримці людей похилого віку та

самотніх.

33. Суспільна небезпечність алкоголізації населення, динаміка її розповсюдження.

34. Особливості впливу алкоголізму на процеси соціалізації: зміни поведінки під впливом зловживання алкоголем, формування хвороби.

35. Соціально-психологічні і медико-біологічні показники статусу хворої людини.

36. Підходи до роботи з алкоголіками.

37. Християнські реабілітаційні центри для осіб з алкогольною залежністю.

38. Групи самопомоги, клубна форма реабілітації у громадських організаціях.

39. Специфіка формування наркотичної хвороби: поняття про психологічну і фізичну залежність.

40. Лікування наркотичної залежності.

41. Етапи реабілітації наркозалежних.

42. Центри та програми реабілітації наркозалежних.

43. Визначення поняття “секс-працівник”. Типи секс-робітниць.

44. Історія виникнення секс-бізнесу.

45. Професія секс-працівниць у зарубіжних країнах.

46. Структура секс-бізнесу.

47. Класифікація повій.

48. Використання аутрич-методу соціальними працівниками у роботі з повіями.

49. Робота із сексуальними меншинами й особами, які займаються проституцією.

50. ВІЛ/СНІД як соціальна проблема.

51. Нормативно-правове забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, допомоги та лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД.

52. Системи лікування і підтримки уражених груп.

53. Соціальна робота з вагітними–ВІЛ–інфікованими: умови народження здорової дитини.

54. Закордонний досвід щодо запобігання ВІЛ/СНІДу.

55. Категорія громадян, які відносяться до осіб без визначеного місця проживання.

56. Соціальний портрет осіб без визначеного місця проживання.

57. Специфіка роботи з людьми без постійного місця проживання.

58. Діяльність та оцінка можливостей громадських організацій, які працюють з бездомними.

59. Сучасні наукові погляди на деякі проблеми осіб без визначеного місця проживання як соціальне явища.

60. Насильство в сім’ї як соціальна проблема.

61. Загальні підходи і принципи соціальної роботи із клієнтами, які зазнали насильства в сім’ї

62. Профілактика насилля та теорії подолання наслідків насилля.
63. Організація надання послуг клієнтам, які зазнали насильства в сім'ї
64. Діяльність соціальних служб у роботі з клієнтами, які зазнали насилля в сім'ї
65. Безробіття як соціальне явище
66. Загальні підходи та принципи роботи з безробітними.
67. Методи і технології соціальної роботи з безробітними.
68. Організація надання допомоги безробітним.
69. Соціально-правовий захист сім'ї.
70. Заклади і установи, які уповноважені проводити соціальну роботу з сім'єю.
71. Форми і методи соціальної роботи, соціальні технології, технології соціальної роботи з сім'єю.
72. Соціальна робота з молоддю сім'єю.
73. Соціальна робота з прийомною сім'єю.
74. Мета, завдання і принципи соціальної роботи по упередженню торгівлі людьми і надання допомоги потерпілим.
75. Соціальна профілактика торгівлі людьми.
76. Соціальна реабілітація потерпілих від торгівлі людьми.
77. Соціально-психологічний портрет потерпілих від торгівлі людьми.
78. Причини і наслідки торгівлі жінками з України.
79. Кризові центри та гарячі лінії для потерпілих від торгівлі людьми.
80. Мета і зміст соціальної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі.
81. Роль соціальних служб у ресоціалізації.
82. Характер діяльності соціального працівника щодо колишніх засуджених у відкритому середовищі.
83. Форми і методи соціальної роботи з колишніми засудженими.
84. Проблема встановлення опіки над дітьми-сиротами та дітьми, що залишилися без батьківського піклування.
85. Особливості розвитку системи прийомних сімей в закордонній та вітчизняній практиці.
86. Види сімей: опікунська, тимчасова. Фостерні сім'ї.
87. Соціально-педагогічна модель роботи з прийомними сім'ями: функції, зміст, етапи, методи роботи.
88. Проблема соціального сирітства в Україні.
89. Підходи до класифікацій дітей вулиці.
90. Соціальна робота в приймальнику-розподільнику.
91. Причини та наслідки раннього материнства.
92. Медико-соціальні, психологічні та юридичні аспекти раннього материнства.
93. Соціальна робота з профілактики ранніх шлюбів та раннього материнства.
94. Напрями роботи з вагітними жінками: превентивно-ознайомчий,

- превентивно-просвітницький, психотерапевтичний, практико-орієнтований.
95. Соціальна робота з вагітними жінками та родинами.
 96. Методи, прийоми та техніки роботи (індивідуальної і групової) з жінками в період вагітності.
 97. Причини, які сприяли виникненню соціально небезпечного стану сім'ї.
 98. Наслідки кривдження та нехтування дітей в межах сім'ї.
 99. Моделі оцінювання аспектів ризику та процесу професійного втручання. Методи оцінювання ризику та потенціалу сім'ї.
 100. Соціальна робота з профілактики кривдження та недогляду.
 101. Ступені вразливості сім'ї.
 102. Характеристика сім'ї в складних життєвих обставинах (СЖО).
 103. Основні підходи та принципи роботи з сім'ями з дітьми, які перебувають у СЖО.
 104. Соціальний супровід як складова ведення випадку з сім'ями, які перебувають у СЖО.
 105. Соціальний портрет біженців та ВПО в Україні.
 106. Законодавче забезпечення соціальної роботи із біженцями та ВПО в Україні.
 107. Соціальні проблеми внутрішньо переміщених осіб із зони військового конфлікту на сході України.
 108. Технологічний аспект організації соціальної роботи з біженців та ВПО. Етичні засади соціальної роботи з біженцями та ВПО.
 109. Практичний досвід реалізації технологічного аспекту соціальної роботи з біженцями та ВПО.
 110. Ведення випадку як метод соціальної роботи з біженцями та ВПО.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Клієнт – це:
 - а) особа, яка особисто звернулася до соціальної служби чи спеціаліста і користується їхніми послугами для розв'язання певних проблем;
 - б) суб'єкт, який перебуває у стані постійної тривоги через невідповідність між бажанням бути собою і страхом бути самим собою;
 - в) будь-яка людина, що потребує поради та має нереалізовані потреби матеріального чи емоційного характеру;
 - г) об'єкт, який потребує соціальної допомоги.

2. Об'єкти соціальної роботи – це:
 - а) держава;
 - б) дитячі будинки;
 - в) усі відповіді правильні;
 - г) люди.

3. Суб'єкти соціальної роботи – це:
 - а) люди;
 - б) центри соціальних служб для дітей та молоді;
 - в) діти;
 - г) правильної відповіді немає.

4. Залежно від характеру та напрямку діяльності можна виділити такі типи спеціалістів соціальної роботи:
 - а) соціальний працівник, консультант, психолог і експерт з соціальної політики, соціальний працівник, розробник документів для прийняття проблемних рішень владою та ін.;
 - б) соціолог, експерт;
 - в) консультант, психолог, соціолог, експерт;
 - г) соціальний педагог, консультант, психолог.

5. Клієнтами американських соціальних працівників на початку ХХ століття були:
 - а) наркомани;
 - б) емігранти;
 - в) безпритульні;
 - г) алкоголіки.

6. Процес подолання складних життєвих обставин включає такі стадії:
 - а) підготовча, основна, заключна;
 - б) запобіжна стадія, безпосереднє подолання проблеми, відновлювальна стадія;
 - в) запобіжна стадія, основна, заключна;
 - г) усі відповіді правильні.

7. До спеціальних груп клієнтів прийнято відносити:

- а) осіб, які перебувають у складних життєвих ситуаціях, осіб похилого віку, малозабезпечених осіб, безпритульних;
- б) осіб, які займаються комерційним сексом, біженців, безпритульних, безробітних;
- в) хворих на алкоголізм та наркоманію, СНІД, осіб з девіантною, соціально дезадаптованою і кримінальною поведінкою, неповнолітніх правопорушників, засуджених, тих, хто повернувся з місць позбавлення волі;
- г) усі відповіді правильні.

8. Види соціально небезпечних явищ:

- а) проституція, бездомність, алкоголізм;
- б) наркоманія, ВІЛ/СНІД, проституція;
- в) злочинність, алкоголізм, наркоманія, ВІЛ/СНІД;
- г) усі відповіді правильні.

9. Алкоголізм – це:

- а) біопсихосоціальне захворювання, залежність людини від алкоголю, що супроводжується соціальною та моральною деградацією особистості;
- б) хвороба індивіда;
- в) соціальна патологія;
- г) невід’ємний компонент життєдіяльності людини.

10. Алкоголік – це:

- а) людина, яка дотримується питних традицій;
- б) людина, яка під впливом алкоголю забуває про подружні і сімейні негаразди, неприємності;
- в) людина, для якої алкоголь стає невід’ємним компонентом життєдіяльності, як вода та їжа;
- г) усі відповіді правильні.

11. Фази алкогольної залежності:

- а) психічна, фізична, хімічна;
- б) початкова, критична, хронічна;
- в) початкова, основна, заключна;
- г) усі відповіді правильні.

12. Наркоманія – це:

- а) психічний, а іноді також фізичний стан, що виникає як наслідок взаємодії між живим організмом і наркотичними засобами;
- б) потреба в постійному або періодичному поновленні прийому наркотиків;
- в) хвороба, яка характеризується особливостями поведінки людини;
- г) усі відповіді правильні.

13. Ознаки наркоманії:

- а) соціальна пасивність, поступова втрата трудових і сімейних функцій, зниження інтелектуального рівня, емоційна глухота, моральна та соціальна деградація;
- б) замкнутість, тривожність, моральна і соціальна деградація;
- в) соціальна пасивність, тривожність, слабкість;
- г) усі відповіді правильні.

14. Шляхи передачі ВІЛ-інфекції:

- а) повітряно-крапельним шляхом, через кров та її препарати;
- б) через недотримання санітарно-гігієнічних вимог;
- в) при статевому контакті; з кров'ю та її препаратами; через плаценту від вагітної жінки до плоду або під час пологів;
- г) усі відповіді правильні.

15. Дискримінація –

- а) усі відповіді правильні;
- б) надання громадянам й організаціям якоїсь держави менших прав і привілеїв, ніж громадянам та організаціям іншої держави;
- в) пониження прав громадян;
- г) обмеження прав частини населення за певною ознакою (раса, вік, стать, національність, релігійні переконання, сексуальна орієнтація, стан здоров'я, рід занять тощо).

16. До лав Української Армії в мирний час призиваються громадяни віком:

- а) 18 років;
- б) 20 років;
- в) всі бажаючі;
- г) усі відповіді правильні.

17. Соціальна робота з військовозобов'язаною молоддю реалізується через:

- а) діяльність центрів соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді;
- б) діяльність консультативних пунктів при військових комісаріатах, військових частинах;
- в) діяльність Департаменту соціальної політики;
- г) діяльність Міністерства оборони України.

18. Соціальна робота консультативних пунктів при військових частинах здійснюється за такими напрямками:

- а) професійна адаптація, професійних вибір, військова підготовка;
- б) соціально-психологічна адаптація, соціальна профілактика, соціально-психологічна реабілітація, профілактика негативних явищ, правова освіта;
- в) соціалізація, адаптація, військова підготовка;

г) усі відповіді правильні.

19. Вивчення особистості військовослужбовця полягає у вивченні якостей особистості:

- а) чесність, справедливість, відповідальність, відданість;
- б) темперамент, характер, здібності;
- в) морально-вольові якості, військово-професійна спрямованість, особливості спілкування і поведінки в колективі;
- г) усі відповіді правильні.

20. Характеристикою матеріального становища населення є:

- а) матеріальна допомога;
- б) субсидія;
- в) грошові виплати;
- г) доходи та забезпеченість майном.

21. Загальні доходи поділяються на:

- а) позики і повернені борги;
- б) грошові та натуральні надходження;
- в) заощадження;
- г) усі відповіді правильні.

22. Показники доходів населення порівнюються зі встановленими в країні стандартами:

- а) прожитковий мінімум, межа малозабезпеченості, розмір доходу, який надає право отримання допомоги;
- б) мінімальна заробітна плата;
- в) матеріальна допомога;
- г) усі відповіді правильні.

23. Рівень забезпечення прожиткового мінімуму (гарантований мінімум) для призначення допомоги, встановлений у відсотковому співвідношенні до прожиткового мінімуму для працездатних осіб:

- а) 50 відсотків;
- б) 85 відсотків;
- в) 21 відсоток;
- г) 100 відсотків.

24. Категорії населення, яким призначається матеріальна допомога?

- а) багатодітні сім'ї;
- б) особи, які опинилися у складних життєвих ситуаціях;
- в) малозабезпечені сім'ї, що постійно проживають на території України, мають середньомісячний сукупний дохід, нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї;

г) усі відповіді правильні.

25. Призначення і виплата соціальної допомоги здійснюється:

- а) центром соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді;
- б) Департаментом соціальної політики;
- в) виконавчими органами міських, сільських і селищних рад;
- г) управлінням праці та соціального захисту населення за місцем реєстрації уповноваженого представника малозабезпеченої сім'ї.

26. Перелік документів, необхідних для отримання допомоги:

- а) паспортні дані, документ про освіту, довідка про доходи;
- б) медична довідка, довідка про доходи, довідка про освіту;
- в) заява, документ, що посвідчує особу; довідка про склад сім'ї; декларація про доходи та майно осіб, які входять до складу сім'ї; довідка про наявність та розмір земельної частки (паю);
- г) усі відповіді правильні

27. Територіальний центр соціального обслуговування здійснює такі види соціальних послуг:

- а) соціально-побутові, психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, соціально-економічні, юридичні, інформаційні;
- б) медичні, педагогічні, правові, соціальні, телефонні;
- в) соціально-побутові, матеріальні, духовні, перукарські, педагогічні, правові;
- г) усі відповіді правильні.

28. Види відхилень у здоров'ї:

- а) розумові, мовленнєві, психопатії;
- б) хронічні соматичні захворювання, інфекційні захворювання, затримка психічного розвитку;
- в) ДЦП, сліпота, глухота, розумова відсталість, вроджені вади серця;
- г) фізичні, психічні, складні, важкі.

29. Залежності від категорії обслуговуваних стаціонарні установи можна класифікувати наступним чином:

- а) стаціонарні установи загального типу, психоневрологічні стаціонарні установи; спеціальні стаціонарні установи;
- б) стаціонарні установи для громадян похилого віку й інвалідів;
- в) стаціонарні установи, створені для цілодобового отримання стаціонарних послуг на визначений строк, соціальні притулки для неповнолітніх;
- г) стаціонарні установи, створені для постійного цілодобового отримання стаціонарних послуг.

30. Соціальний захист осіб з обмеженими фізичними можливостями здійснюється на таких рівнях:

- а) на обласному;
- б) на районному рівні;
- в) на державному рівні;
- г) на обласному та районному рівні.

31. Геронтологія – це:

- а) період вікового індивідуального розвитку (онтогенезу), що настає закономірно;
- б) процес, перебіг якого відбувається в результаті наростаючої з віком дії зовнішніх/внутрішніх факторів, що ушкоджують і призводять до недостатності фізіологічні функції організму;
- в) наука, що вивчає процес старіння людини;
- г) усі відповіді правильні.

32. Періоди геронтогенезу:

- а) похилий вік, старечий вік, вік довгожителства;
- б) немовля, ранній вік, дошкільний вік, молодший шкільний вік, підлітковий, старший, молодість, зрілість, похилий вік;
- в) дошкільний вік, молодший шкільний вік, підлітковий, юнацький, молодість, зрілість, старечий вік;
- г) усі відповіді правильні.

33. Завданнями будинку-інтернату для людей похилого віку є:

- а) створення сприятливих умов життя, наближених до домашніх;
- б) матеріальна підтримка;
- в) матеріально-побутове забезпечення;
- г) соціальне обслуговування.

34. У якому році в США з'явилася Спільнота Анонімних Алкоголіків? Оберіть варіант:

- а) у 1938р.;
- б) у 1945р.;
- в) у 1949р.;
- г) у 1935р.

35. Коли в Україні офіційно визнано день народження Руху анонімних алкоголіків? Оберіть варіант:

- а) 26 лютого 1991 року;
- б) 21 лютого 1989 року;
- в) 5 квітня 1991 року;
- г) 7 червня 1992 року.

36. Залежність поділяють на:

- а) фізичну та психічну;
- б) сексуальну і психологічну;
- в) фізіологічну та комп'ютерну;
- г) усі відповіді правильні.

37. Уперше офіційно СНІД як хворобу було визнано у:

- а) 1981 році;
- б) 1980 році;
- в) 1983 році;
- г) 1990 році.

38. Заклади для бездомних осіб і безпритульних дітей – це:

- а) заклади соціального захисту для проживання бездомних осіб, які мають у своєму складі окремі кімнати;
- б) заклади соціального захисту для ночівлі бездомних осіб;
- в) соціальні заклади, діяльність яких спрямована на допомогу бездомним особам і безпритульним дітям, їхню підтримку й реінтеграцію;
- г) заклади соціального захисту, створені для тимчасового перебування бездомних осіб.

39. Зкладами соціального захисту для бездомних осіб є:

- а) будинок нічного перебування, центр реінтеграції бездомних осіб, соціальний готель;
- б) будинок нічного перебування, соціальний гуртожиток, центр обліку бездомних осіб, будинок-інтернат;
- в) центр реінтеграції бездомних осіб, соціальний готель, соціальний гуртожиток;
- г) будинок-інтернат, центр реінтеграції бездомних осіб, будинок нічного перебування.

40. Зкладами соціального захисту для безпритульних дітей є:

- а) притулок для дітей, соціальний гуртожиток, будинок-інтернат;
- б) соціально-реабілітаційний центр, будинок-інтернат, соціальний гуртожиток
- в) притулок для дітей служби у справах дітей, будинок-інтернат, соціальний гуртожиток;
- г) притулок для дітей служби у справах дітей, центр соціально-психологічної реабілітації дітей, соціально-реабілітаційний центр.

41. Види насильства:

- а) фізичне, сексуальне, психологічне, економічне;
- б) фізичне, сексуальне, моральне, соціальне;
- в) психологічне, моральне, економічне, фізичне;

г) усі відповіді правильні.

42. Форми запобіжних заходів проти насильства на дітьми:

- а) первинні, вторинні, третинні;
- б) заняття з елементами тренінгу, лекції, семінари;
- в) тренінги, консультації, педагогічний консиліум;
- г) усі відповіді правильні.

43. Проявами фізичного насильства є:

- а) синці, забиті місця, примушування до небажаних статевих стосунків, приниження особистості;
- б) переслідування, залякування, погрози вбити чи скалічити, забиті місця;
- в) сліди укусів, перешкоджання вільному пересуванню, обмеження у самореалізації;
- г) синці, забиті місця, наявність частково залікованих попередніх травм, сліди укусів, перешкоджання вільному пересуванню.

44. Проявами сексуального насильства є:

- а) примушування до небажаних статевих стосунків, приниження особистості, примус до протизаконних дій, торкання до інтимних частин тіла без згоди особи;
- б) зґвалтування, примушування до заняття проституцією, примушування спостерігати за насильством над іншими людьми;
- в) зґвалтування, примушування до небажаних статевих стосунків, торкання до інтимних частин тіла без згоди особи, примушування до заняття проституцією;
- г) усі відповіді правильні.

45. Проявами психологічного насильства є:

- а) ігнорування почуттів особи, переслідування, залякування, погрози вбити, приниження особистості, обмеження у самореалізації;
- б) обмеження у контактах із близькими та друзями, відбирання всіх зароблених грошей, переслідування, сліди укусів, пошкодження;
- в) залякування, погрози вбити чи скалічити, примушування до жебрацтва, псування особистого майна;
- г) усі відповіді правильні.

46. Причини, що призводять до домашнього насильства:

- а) соціальні, економічні, психологічні, фізичні, матеріальні, гендерні;
- б) соціально-педагогічні, політичні, соціально-медичні, фізіологічні, фізичні;
- в) соціальні, економічні, психологічні, педагогічні, соціально-педагогічні, політичні, соціально-медичні, фізіологічні, медичні;
- г) матеріальні, соціальні, психологічні, історичні, економічні, гендерні.

47. Методами первинної соціальної профілактики насильства є:

- а) інформування, приклад, переконання, навіювання, робота в громаді, мікросередовищі, сім'ї;
- б) інформування, робота в конкретному випадку, рефлексія ситуації та індивідуального розвитку, переконання, навіювання;
- в) переключення і перенавчання, створення виховних ситуацій, показ перспективи, реконструкція характеру, заохочення, інформування, переконання, приклад;
- г) інформування, приклад, переконання, навіювання, включення в різноманітні види діяльності і позитивно соціалізуюче середовище.

48. Безробіття – це

- а) люди працездатного віку, які не мають роботи;
- б) вимушене й тривале припинення роботи через неможливість знайти робоче місце;
- в) діяльність громадян, яка пов'язана із пошуком роботи;
- г) немає правильної відповіді.

49. Безробітні – це

- а) працездатні громадяни працездатного віку (16–55 років для жінок, 16–60 років для чоловіків), які через відсутність роботи не мають заробітку або інших передбачених законодавством доходів і зареєстровані у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, готові та здатні приступити до підходящої роботи;
- б) особи віком 15–70 років, які не мають роботи;
- в) люди працездатного віку, які не мають роботи;
- г) усі відповіді праильні.

50. Різновиди безробіття:

- а) добровільне, плинне, поточне, соціальне, короткочасне, довготривале;
- б) вимушене, фрикційне, сезонне, циклічне, приховане, часткове, молодіжне;
- в) вимушене, соціальне, поточне, сезонне, короткочасне, довготривале;
- г) усі відповіді правильні.

51. Безробіття поділяють на:

- а) застійне та плинне;
- б) добровільне й недобровільне;
- в) короткотривале та довготривале;
- г) усі відповіді правильні.

52. Людина, яка втратила роботу, проходить ____ стадії емоційного переживання:

- а) 4 стадії;
- б) 3 стадії;
- в) 2 стадії;

г) немає правильної відповіді.

53. Період часу, упродовж якого людина може знаходитися на стадії суб'єктивного полегшення і психологічної адаптації до ситуації:

- а) два-три місяці;
- б) півроку;
- в) три-чотири місяці;
- г) рік.

54. Стадія емоційного переживання, на якій спостерігається не тільки погіршення фінансового і соціального становища безробітного, а й дефіцит активної поведінки, обмеження кола спілкування, зруйнування життєвих звичок, інтересів, цілей:

- а) емоційний вибух;
- б) суб'єктивне полегшення і психологічна адаптація до ситуації;
- в) безпорадність і примирення з ситуацією;
- г) погіршення становища.

55. Державний орган у царині допомоги людям, які втратили роботу:

- а) центр зайнятості;
- б) державна служба зайнятості;
- в) бюро зайнятості;
- г) центр соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді.

56. Види державної соціальної підтримки сімей з дітьми:

- а) грошова і натуральна допомога, субсидії, матеріальна допомога;
- б) соціальні пенсії, пільги, послуги, субсидії, матеріальна допомога;
- в) грошова і натуральна допомога, соціальні пенсії, пільги, послуги;
- г) усі відповіді правильні.

57. Правове регулювання, призначення і виплати допомог сім'ям з дітьми здійснюються на підставі такого закону:

- а) Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям»;
- б) Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»;
- в) Закону України «Про соціальні послуги»;
- г) Закону України «Про зайнятість населення».

58. Заклади й установи, які уповноважені проводити соціальну роботу з сім'єю:

- а) управління соціального захисту населення, охорони здоров'я, у справах неповнолітніх, освіти обласних, районних і міських державних адміністрацій, соціальні служби для молоді, спеціалізовані заклади та установи, служби соціальної роботи з сім'єю;

- б) управління соціального захисту населення, департамент соціальної політики, управління у справах неповнолітніх, соціальні служби для молоді, центр зайнятості населення;
- в) консультаційні пункти, громадські приймальні, телефони довіри, служби сім'ї, служби соціально-психологічної допомоги, центр зайнятості населення;
- г) усі відповіді правильні.

59. Основні напрямки соціальної роботи з молоддю сім'єю:

- а) підготовка молоді до сімейного життя, робота з молодими сім'ями зі стабілізації сімейних стосунків, надання матеріальної допомоги сім'ям;
- б) підготовка молоді до сімейного життя, робота з молодими сім'ями зі стабілізації сімейних стосунків, допомога батькам у розв'язанні проблем сімейного виховання, соціально-реабілітаційна робота з сім'єю;
- в) підготовка молоді до сімейного життя, допомога батькам у розв'язанні проблем сімейного виховання, соціальний супровід молодої сім'ї;
- г) усі відповіді правильні.

60. Соціальна робота з сім'єю проводиться за такими напрямками:

- а) освітнім, інформаційним, консультаційним;
- б) освітнім, психологічним, інформаційним;
- в) посередницьким, консультаційним, інформаційним;
- г) освітнім, психологічним, посередницьким.

61. Процес пристосування особи до суспільного устрою після виходу з місць позбавлення волі має назву:

- а) адаптація;
- б) ресоціалізація;
- в) пристосування;
- г) виправлення.

62. Структура ресоціалізації:

- а) допенітенціарний, пенітенціарний, пост пенітенціарний період;
- б) винесення вироку, визначення покарання і виявлення ставлення засудженого до нього, який визнає або не визнає вину за скоєний злочин;
- в) адаптація до умов відбування кримінального покарання, виправлення підготовки засуджених до звільнення, звільнення і соціальна адаптація до умов життя на волі;
- г) усі відповіді правильні.

63. Умови і порядок надання всебічної допомоги особам, звільненим із місць позбавлення волі, визначені Законом України

- а) «Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк»;
- б) «Про соціальні послуги»;

- в) «Про зайнятість населення»;
- г) усі відповіді правильні.

64. Допомогу особам, звільненим з місць позбавлення волі, має надавати:

- а) центр соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді;
- б) патронажна служба;
- в) служба у справах неповнолітніх;
- г) соціальна служба.

65. Цілеспрямована діяльність державних та недержавних організацій, соціального працівника (соціального педагога) з питань реалізації соціальної політики щодо осіб, які повернулися із місць позбавлення волі, з метою створення необхідних умов для позитивної соціалізації – це:

- а) пенітенціарний соціальний супровід;
- б) допенітенціарний соціальний супровід;
- в) постпенітенціарний соціальний супровід;
- г) усі відповіді неправильні.

66. Соціальна допомога особам, які повернулися із місць позбавлення волі повинна бути заснованою на:

- а) визначенні мети життя на волі;
- б) оцінці проблем осіб;
- в) адаптації до нових умов життя;
- г) усі відповіді правильні.

67. Види соціальної допомоги особам, звільненим з місць позбавлення волі:

- а) юридична допомога, професійне представництво, самопредставництво;
- б) юридична допомога, соціальна допомога, психологічна допомога;
- в) юридична допомога, професійне представництво, психологічна допомога;
- г) психологічна допомога, соціальна допомога, матеріальна допомога.

68. У вирішенні проблем особи, яка звільнилася з місць позбавлення волі, важливу роль відіграє:

- а) дисциплінарна комісія;
- б) ліквідаційна комісія;
- в) спостережна комісія;
- г) усі відповіді правильні.

69. Спеціалізований заклад, як правило стаціонарного типу, але не виключно медичний, оскільки специфіка його діяльності є багатопрофільною та потребує залучення лікарів, медсестер, соціальних працівників, психологів, священнослужителів, юристів та інших фахівців – це:

- а) госпіталь;
- б) хоспіс;

- в) лікарня;
- г) центр реабілітації.

70. Паліативна допомога – це:

- а) підхід щодо покращення якості життя пацієнтів і їхніх сімей, які зіштовхуються з проблемами, пов'язаними зі смертельною хворобою;
- б) допомога, яка надається термінальним / інкурабельним пацієнтам та їхнім сім'ям;
- в) допомога термінальним пацієнтам на останній фазі їхнього життя;
- г) напрям соціально-медичної діяльності, метою якого є покращання якості життя хворих, що опинилися у ситуації інкурабельного (невиліковного) захворювання та їхніх сімей.

ДОДАТКИ

Додаток А

Карта ведення клієнта

Орієнтовна схема

Паспортні дані клієнта

1. Стать
2. Вік
3. Місце проживання (в разі необхідності)

Соціальна ситуація клієнта:

1. Соціальний статус
2. Майновий стан; джерела існування
3. Родинні зв'язки
4. Соціокультурні особливості соціального оточення, належність до певної культури і субкультур (етнічна належність, релігійна конфесія, професійна і побутова субкультура, тощо)
5. Характеристика соціального оточення (родичі, друзі, співробітники і т.п.) та його впливу на клієнта
6. Побутові умови існування
7. Зайнятість клієнта: професійна діяльність та її вплив на особистість та спосіб життя клієнта
8. Інша діяльність клієнта.

Особистість клієнта:

1. Індивідуальні риси: темперамент, характер, особливості інтелекту та емоційно-вольової сфери, функціональний стан на момент взаємодії;
2. Спрямованість особистості: інтереси, переконання, ціннісні орієнтації, індивідуальна культура
3. Спосіб життя клієнта: звички, стереотипи поведінки.

Потреби і проблеми клієнта:

1. На які проблеми скаржитися клієнт?
2. Які проблеми об'єктивно спостерігаються?
3. З чим клієнт пов'язує їх виникнення?
4. Чим вони насправді викликані?
5. Які потреби клієнта не задовольняються?
6. Що заважає клієнту їх задовольнити самостійно?

Напрями і зміст інтервенції

1. Яку допомогу хотів би отримати клієнт?
2. Яка допомога необхідна з точки зору соціального працівника?
3. Якими ресурсами володіє клієнт?
4. Якими ресурсами володіє соціальний працівник (агенція)?

Приклад плану супроводу клієнта

Конкретизація проблеми	Етапи/шляхи вирішення проблеми	ПІБ відповідальної особи	Термін виконання
	Поінформувати клієнтку про права, які були порушені	Соціальний працівник (Іванчик С.П.)	До 15 вересня
	Здійснити візити до установи, де були порушені права клієнтки	Соціальний працівник (Іванчик С.П.), юрист (Гудз В.І.), клієнтка	Вересень
	Провести переговори та бесіди з персоналом, який розголосив інформацію про статус клієнтки В разі необхідності підготувати скарги на неправомірні дії медсестри та лікаря В разі необхідності підготувати судовий позов з метою стягнення коштів за завдання моральної шкоди клієнтці	Соціальний працівник (Іванчик С.П.), юрист (Гудз В.І.), клієнтка Юрист (Верес М.Я.)	Жовтень Жовтень
	Надати психологічну допомогу	Психолог (Степик О.В.)	Вересень-листопад
	Залучити в групи взаємодопомоги	Клієнтка, соціальний працівник	Листопад

Тренінг навичок індивідуальної соціальної роботи з клієнтом.

Самооцінка вмінь та навичок консультанта. Встановлення та підтримка контакту з клієнтом в ході індивідуального інтерв'ю. Сприйняття та оцінювання емоційного стану клієнта в ході індивідуального інтерв'ю. Застосування технік і прийомів активного вислуховування в ході індивідуального інтерв'ю. Застосування технік розпитування в ході індивідуального інтерв'ю клієнта. Вивчення індивідуального випадку клієнта та планування індивідуальної соціальної роботи. Застосування технік і прийомів втручання в ході індивідуальної роботи з клієнтом. Відпрацювання навичок індивідуального консультативного інтерв'ю в цілому за умов тренінгу. Аналіз отриманого в ході тренінгу досвіду роботи з клієнтом.

Як провести інтерв'ю

Запитання для інтерв'ю:

1. Не задавайте питань, відповідь на які можна знайти будь-де.
2. Не починайте інтерв'ю фразою «розкажіть кілька слів про себе». Кілька слів «про себе» виглядає так, ніби ви взагалі не маєте поняття з ким розмовляєте.
3. Запитання має бути чітко сформульоване, щоб було зрозуміло, яку відповідь ви хочете почути. Не можна в одному запитанні задавати відразу кілька: «Що ви думаєте про те? Хіба це не суперечить тому? Що б ви порадили в цій ситуації?»
4. Намагайтеся не задавати питань, відповідь на яке можна дати «так» або «ні». Якщо співрозмовник попався не говірким, і на все відповідає одним словом, намагайтеся отримати ширшу відповідь додатковими питаннями, на зразок «тобто ви мали на увазі...», «ви вважаєте...», «ви хочете сказати...»
5. Перед інтерв'ю вивчіть всю можливу інформацію про клієнта.
6. Перед інтерв'ю напишіть собі запитання, на які хочете отримати відповідь. Саме запишіть! Тому що клієнт може вас заговорити і ви просто забудете. Під час розмови деякі запитання можуть автоматично відпадати самі. Інколи клієнт може повести розмову у зовсім інший бік, тому записані питання допоможуть вам повернутись до теми.
7. Будьте уважні до того, що відповідає клієнт, під час розмови можуть виявитися якісь цікаві деталі, не бійтеся, задавайте додаткові запитання на тему, що вас зацікавила. Ведіть з клієнтом діалог, а не бліц-опитування, клієнт може розповісти те, на що ви не очікували.
8. Маючи можливість вибору місця, обирайте для клієнта місце, де людині буде легше розкритись.
9. Зустрівшись з клієнтом не відразу починайте опитування, розслабте його, поговоріть трішки про загальні речі: погоду, заклад де перебуває, зробіть легкий комплімент людині, тільки коли це є доречним.
10. Не відповідайте клієнту постійно на його відповідь словом «зрозуміло». Коли клієнт багато говорить, то коректно переривайте його словами «дякую, саме це мене цікавило». Контролюйте розмову, не давайте клієнту завести вас у інший бік.

11. Редагуючи письмове інтерв'ю зверніть увагу, щоб перші слова запитань, або запитальні слова не повторювались: «що скажете.., що думаєте, або які полубляєте.., які не подобаються» і т.д.

12. Перепроверте у клієнта, чи правильно ви записали прізвище, дати, власні назви.

13. Подякуйте клієнту за інтерв'ю і завершіть його на легкій ноті.

Закриті та відкриті питання

Відкриті питання – це ті питання, на які не можна дати відповідь «так» чи «ні». Також це питання, на які, як правило, не можна відповісти одним словом.

Відкриті питання звичайно починаються зі слів: «Як?», «Коли?», «Чому?», «Що?», «Хто?». Наприклад:

«Як Ви себе відчули, коли це трапилось?»

«Що Ви відчуваєте з приводу свого знаходження в цій групі?»

«Що Ви думаєте з приводу останнього розпорядження керівництва?»

Закриті питання – це питання, задаючи які ми очікуємо почути «так», «ні» чи будь-яку іншу однозначну конкретну відповідь. Наприклад:

«Ким ви працюєте?»

«Як довго Ви працюєте в цій компанії?» «Вам подобається ваша робота?»

Контрольні питання для оцінювання тренінгу

1. Які теми були корисними, цікавими для Вас під час тренінгу, а які – ні?
2. Які види роботи, методи, що використовувалися під час тренінга, були для Вас більш корисні, а які – менш? Коли Ви почували себе комфортно, а коли відчували дискомфорт?
3. Що було для Вас зручно в стилі проведення тренінгу, а що – ні?
4. Чому Ви навчилися під час тренінгу?
5. Оцініть Ваш особистий внесок у навчання інших учасників тренінгу.
6. Що Ви винесете із собою з цього семінару?
7. Які кроки Ви повинні будете зробити далі для свого становлення як професіонала?

СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ

Антисоціальна поведінка – поведінка, спрямована проти інтересів суспільства в цілому, окремих його ланок, конкретних людей.

Асоціальна поведінка – недотримання моральних і норм суспільства.

Безробіття (незайнятість) – відсутність роботи для працездатних громадян працездатного віку. Виділяють три основні форми безробіття: сезонне, приховане, структурне.

Бідність – показник доходу сім'ї (або окремо проживаючої людини) відповідно до числа її членів, віку її голови і кількості дітей до 18 років. Відповідає мінімальному рівню споживання.

Волонтер – фізична особа, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову і вмотивовану діяльність, що має суспільно-корисний характер.

Гарантії соціальні (від фр. *garantie* – забезпечення) – сукупність матеріальних та юридичних засобів, що забезпечують реалізацію конституційних соціально-економічних прав членів суспільства, можливість здійснення соціальних статусів, ролей людей і груп. У Гарантіях соціальних мають потребу всі члени суспільства, але особливо діти, інваліди, літні люди. Для них першочергове значення мають різні допомоги, пільги, привілеї.

Громада – об'єднання людей, пов'язаних спільними інтересами, наприклад, сімейна, сільська, релігійна тощо.

Громадські організації – добровільні об'єднання громадян, що сприяють розвитку їх політичної, соціальної, трудової активності та самодіяльності, задоволенню і захисту їх різнобічних інтересів і запитів, діють відповідно завдань і цілей, закріплених у їхніх статутах.

Декларація – офіційна заява з приводу чогось, урочисте проголошення урядом, партією, з'їздом та ін. яких-небудь принципів, положень, а також документ, у якому вони викладені.

Демографічна політика – сфера діяльності держави, спрямована на регулювання структури, розміщення, переміщення і динаміки народонаселення.

Держава – поняття політико-юридичне; ланка політичної системи суспільства, що має владні функції і становить собою сукупність взаємопов'язаних закладів і організацій, що здійснюють керування суспільством. Державу можна розглядати як чинник стихійної соціалізації.

Державна молодіжна політика – системна діяльність держави щодо конкретної особистості, молоді, молодіжного руху, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах.

Державна служба зайнятості – створена для реалізації державної політики зайнятості населення, професійної орієнтації, підготовки, перепідготовки, працевлаштування та соціальної підтримки тимчасово непрацюючих громадян. Здійснюється під керівництвом Міністерства праці та соціальної політики України, місцевих державних адміністрацій та органів

місцевого самоврядування відповідно до Закону України «Про зайнятість населення».

Державні соціальні стандарти – встановлені законами, іншими нормативно - правовими актами соціальні норми і нормативи, на основі яких визначають рівні основних державних соціальних гарантій.

Дискримінація (від лат. – розрізнення) – пониження прав якоїсь групи громадян у силу їхньої національності, раси, статі, віросповідання тощо. У галузі міжнародних відносин – надання громадянам і організаціям якоїсь держави менших прав і привілеїв, ніж громадянам і організаціям іншої держави.

Дитячий будинок сімейного типу – інноваційна форма державної опіки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; окрема сім'я, що створюється за бажанням родини або окремої особи, яка не перебуває в шлюбі, і бере на виховання і загальне проживання 5-10 дітей дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Дитячий Фонд Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) – єдине агентство Організації Об'єднаних Націй, діяльність якого спрямована виключно на забезпечення інтересів дітей. Створений у 1946 р. Дитячі громадські організації – об'єднання громадян віком від 6 до 18 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на реалізацію та захист своїх прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів, які не суперечать законодавству, та соціальне становлення як повноправних членів суспільства (Закон України „Про молодіжні та дитячі громадські організації, 1 грудня 1998 р.). Добробут – забезпеченість населення необхідними матеріальними й духовними благами, тобто предметами, послугами й умовами, які задовольняють певні людські потреби. Зростання добробуту – мета будь-якого цивілізованого суспільства, суспільства соціального захисту. Добробут виявляється системою показників, які характеризують рівень життя.

Допомога у працевлаштуванні – система заходів, спрямованих на допомогу молоді в отриманні роботи. Соціальні служби для молоді разом із центрами зайнятості або за їхньою ліцензією можуть проводити роботу з працевлаштування молоді, залучаючи до цього молодіжні фонди, біржі праці та організовуючи відділи з працевлаштування.

Духовні цінності – витвори людського духу, зафіксовані у здобутках науки, мистецтва, моралі, культури.

Закон – встановлене найвищим органом державної влади загальнообов'язкове правило, яке має найвищу юридичну силу.

Законодавство – сукупність діючих законів держави в цілому або в будь-якій галузі права.

Здоров'я – повне фізичне, духовне й соціальне благополуччя.

Клієнт – фізична особа, яка не може самостійно подолати свої проблеми, вийти зі складних життєвих обставин, реалізувати свої потреби та здібності і тому потребує допомоги від соціальних служб і працівників.

Ідентифікація – рівень соціалізації, результатом якої є включеність індивіда або соціальної групи до системи суспільних відносин, усвідомлення або приналежність до тієї або іншої спільності, соціальної спрямованості, свого статусу соціального збігу.

Ідея прав людини – невід’ємна складова громадянського суспільства. Інститути соціалізації – стійкі форми організації життєдіяльності людей, що закріплюють, регламентують та транслюють норми, цінності і зразки поведінки для виконання тих або інших соціальних ролей (держава, церква, політичні партії, сім’я, заклади освіти і виховання, різні об’єднання, союзи і т.п.).

Кодекс – систематизований єдиний законодавчий акт, що регулює будь-яку окрему галузь суспільних відносин.

Конвенція – договір, угода між державами з якого-небудь спеціального питання.

Концепція – певний спосіб розуміння, трактування яких-небудь явищ, основна точка зору, певна ідея для їхнього висвітлення; головний задум, конструктивний принцип різноманітних видів діяльності.

Мета державної молодіжної політики – створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України.

Молодіжна інфраструктура – сукупність організаційно-виконавчих органів та організацій, закладів і установ, функції яких направлені на забезпечення конкретних потреб молоді, стосуються вирішення її проблем. До молодіжної інфраструктури відносяться заклади за місцем проживання, позашкільні заклади, установи та заклади з організації дозвілля, заклади з надання різноманітних соціальних послуг і необхідної допомоги молоді, молодіжні фонди, біржі тощо.

Молодіжна субкультура – система цінностей, установок, моделей поведінки, життєвого стилю певної соціальної групи (молоді), яка є цілісним утворенням у межах домінуючої культури.

Молодіжний рух – невід’ємний атрибут політичної системи суспільства, який формується та розвивається під дією об’єктивних обставин, соціально-економічних, політичних, духовних процесів, традицій, культури даного народу, нації, спільності.

Молодіжні громадські організації – об’єднання громадян віком від 14 до 35 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів (Закон України „Про молодіжні та дитячі громадські організації, 1 грудня 1998 р.).

Молодь – окрема (відносно велика) соціально-демографічна група, яка вирізняється за сукупністю вікових характеристик, особливостей соціального становища та обумовлених тим і іншим соціально-психологічних якостей, що

визначаються суспільним ладом, культурою, закономірностями соціалізації, вихованням в умовах певного суспільства.

Моніторинг – спостереження, оцінка й прогноз становища оточуючого середовища у зв'язку з певним видом діяльності людини; контроль з періодичним спостереженням за об'єктом М. і обов'язкового зворотного зв'язку.

Мораль – моральність, особлива форма суспільної свідомості й вид суспільних відносин; один з основних засобів регуляції дій людини в суспільстві за допомогою норм.

Моральний кодекс – сукупність моральних норм, які регулюють поведінку людей в певній сфері діяльності, суспільного життя.

Неформальний молодіжний рух – система молодіжних субкультур і широкої неорганізованої молодіжної активності в їх взаємозв'язку між собою та суспільством.

Норма – зазначене установлення, визнаний обов'язком порядок, устрій чого-небудь.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) – міжнародна організація держав, заснована 26 червня 1945 р. на конференції у Сан-Франциско на підставі Хартії Об'єднаних націй. Створена з метою підтримки і зміцнення миру, безпеки й розвитку співробітництва між державами.

Головні органи ООН: Генеральна Асамблея ООН, Рада Безпеки, Економічна й Соціальна Рада, Рада з опіки, Міжнародний суд і Секретаріат, Штаб-квартира в Нью-Йорку.

Постанова – розпорядження, акт органів державної влади.

Права людини – соціальні можливості особистості в економічній, політичній, культурній і іншій сферах, що їх зобов'язана гарантувати держава.

Правова культура – ставлення людей до права і правової системи, їхні переконання, цінності, ідеали, що спонукають їх регулювати свої дії відповідно до чинних законів.

Правова свідомість – розуміння, усвідомлення собою своїх прав, обов'язків, відповідальності своєї і сторонніх осіб за їх порушення.

Правопорушення – порушення адміністративних та правових норм, які проявляються через дрібні крадіжки, здирництво, викрадення автотранспортних засобів, хуліганство.

Практика соціальної роботи – діяльність соціальних служб і працівників з визначення потреб клієнтів, узгодження плану спільних дій, надання необхідних послуг і консультування, розвитку їхньої самостійності тощо.

Працівник соціальної сфери – особа, зайнята у соціальній службі на постійній чи тимчасовій основі.

Представництво – допомога людям реалізувати свої інтереси у структурах влади.

Проблема – ситуація, яка унеможливорює бажані дії, досягнення цілей.

Самореалізація – реалізація активності, яка задовольняє людину у значущих для неї сферах життєдіяльності та взаємовідносин.

Сім'я – динамічна мала група людей, які разом проживають, пов'язані родинними відносинами (шлюбу, кровної спорідненості, усиновлення, опіки), спільністю формування і задоволення соціально-економічних та інших потреб, взаємною моральною відповідальністю; соціальний інститут, що характеризується спільною формою взаємовідносин між людьми, в межах якого здійснюється основна частина їх життєдіяльності.

Сімейна політика – система механізмів, за допомогою яких держава створює умови для забезпечення життєдіяльності сім'ї, її захисту (якщо вона цього потребує).

Складні життєві обставини – ситуація чи обставини, які неможливо об'єктивно подолати самотійно (інвалідність, часткова втрата рухової активності у зв'язку із старістю, самотність, сирітство, безпритульність, відсутність житла або роботи, насильство, зневажливе ставлення і негативні стосунки в сім'ї, малозабезпеченість, стихійне лихо катастрофа тощо).

Соціалізація – (від лат. socialis – громадський) – процес залучення індивіда до системи суспільних відносин, формування його соціального досвіду, становлення й розвитку як цілісної особистості. Соціалізація передбачає взаємодію людини з соціальним оточенням, яке впливає на формування її певних соціальних якостей та рис, на активне засвоєння й відтворення нею системи суспільних зв'язків; процес передачі суспільного досвіду даної культури (ролей, цінностей, умінь, знань, норм) індивідуальним членам суспільства.

Соціальна адаптація (від лат. adaptio – пристосування) – процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи відносин із соціальними об'єктами, інтеграція особистості у соціальні групи, діяльність щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища.

Соціальна діагностика – процес наукового визначення та вивчення причинно-наслідкових зв'язків, ставлення особи до соціальних цінностей суспільства, вивчення сутності соціальних проблем, котрі утворюють складну життєву ситуацію індивіда, родини, групи.

Соціальна захищеність – сукупність соціальних і юридичних гарантій, що забезпечують кожному членові суспільства реалізацію його найважливіших соціально-економічних прав.

Соціальна корекція – подолання чи пом'якшення вад психічного або фізичного розвитку у дітей, порушень тієї чи іншої функції у дорослих. Соціальна політика – 1) цілеспрямована діяльність суб'єктів з метою забезпечення соціального захисту і створення умов для формування безпечного соціального середовища людини; 2) система цілеспрямованої діяльності суб'єктів, що сформувалася в суспільстві на певному етапі його

розвитку і здійснюється на основі певних принципів і засад з метою забезпечення оптимального функціонування й розвитку соціальних відносин.

Соціальна профілактика – робота, спрямована на попередження аморальної, протиправної, іншої асоціальної поведінки, виявлення негативного впливу на життя і здоров'я людей та запобігання такого впливу.

Соціальна реабілітація – відновлення порушених чи втрачених суспільних зв'язків, соціальних функцій, приведення індивідуальної чи колективної поведінки у відповідність із загально визнаними суспільними нормами і правилами.

Соціальна робота – особливий інтегрований, міждисциплінарний вид професійної діяльності, спрямований на вирішення соціальних проблем окремих, перш за все соціально-уразливих, осіб і суспільних груп та задоволення потреб громадян; на створення умов, що сприяють відновленню або підвищенню їх здатності до соціального функціонування.

Соціальна робота з молоддю – певний комплекс правових, організаційних, матеріальних та кадрових умов, які в сукупності створюють для кожної молодої людини реальні можливості конкретної та необхідної допомоги та надають їй сприяння в основних сферах її життєдіяльності.

Соціальна робота з сім'єю – система взаємодії соціальних органів держави, суспільства та сім'ї, спрямована на поліпшення умов її життєдіяльності, розширення її можливостей в реалізації прав і свобод, визначених міжнародними та державними документами, забезпечення повноцінного фізичного, морального й духовного розвитку всіх її членів, залучення до трудового, суспільно-творчого процесу.

Соціальна справедливість – справедливість, яка налаштовує на неупереджене задоволення необхідних потреб людини, вмотивований поділ матеріальних ресурсів, вільний доступ до послуг і системи охорони здоров'я, освіти, створення рівних можливостей; соціальний захист і забезпеченість.

Соціальна сфера – сфера життєдіяльності людського суспільства, що охоплює широку палітру соціального простору – від умов праці, побуту, здоров'я до етнонаціональних та сімейно-шлюбних відносин.

Соціальне виключення – реальне або уявне, повне чи часткове вилучення суспільством зі своїх лав однієї особи або групи людей, позбавлення чи обмеження їх доступу до суспільних ресурсів, структур і інститутів. Соціальне середовище – сукупність соціальних умов життєдіяльності людини (сфери суспільного життя, соціальні інститути, соціальні групи), що впливають на її свідомість та поведінку.

Соціальне страхування – одна з основних форм соціальної підтримки й соціального захисту населення; соціальне страхування – це система заходів щодо створення особливих грошових фондів, що формуються за рахунок страхових внесків підприємств, організацій, громадян і державних коштів, спрямованих на матеріальне забезпечення осіб, що його потребують, а також виплати сум відшкодування майнового та іншого збитку.

Соціальний захист – регулятивна система стабілізації суспільства, спрямована на зведення до мінімуму соціальних суперечностей, що виникають у правовому та економічному статусі окремих груп населення. Держава надає своїм громадянам С. з. від ситуацій ризику в нормальному житті (хвороба, безробіття, смерть годувальника, старість, інвалідність).

Соціальний працівник – посередник у різних сферах соціальної допомоги сім'ї, окремим її членам, групам людей, у тому числі дітям, молоді, людям похилого віку, інвалідам, хворим, а також в усіх видах загальної соціальної підтримки населення.

Соціальні відносини – відносини між групами людей, які займають різне становище у суспільстві, беруть неоднакову участь у економічному, політичному і духовному житті суспільства, різняться способом життя, рівнем і джерелами доходів, структурою власного споживання.

Соціальні послуги – комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя.

Соціальні служби – державні або суспільні структури, що надають соціальні послуги із забезпечення здоров'я і добробуту людей; надання допомоги в отриманні матеріальних ресурсів і самозабезпеченні; попередження залежності; зміцнення сімейних взаємин; відродження індивідів, сімей, груп до успішного функціонування і т.п.

Соціальні служби для молоді – державні організації, що реалізують соціальну молодіжну політику шляхом надання різних видів допомоги та соціальних послуг дітям, молоді та сім'ї.

Соціум (від лат. *socium* – загальне, сумісне) – велика і стійка соціальна спільність, що характеризується єдністю умов життєдіяльності людей в певних істотних відносинах і внаслідок цього спільністю культури.

Торгівля людьми – це вербування, перевезення, передача або прийом людей з використанням погрози або сили, викрадення, обману, примусу, зловживання владою, сплати грошей або отримання грошей чи пільг з метою отримання однією людиною контролю над іншою людиною для подальшої експлуатації. Указ – постанова, розпорядження найвищого органу влади або глави держави, що має силу закону.

Функції державної молодіжної політики – створення гарантованих соціально-економічних, політичних та інших необхідних стартових умов для молоді; реалізація проблем, інтересів та запитів молоді, враховуючи аналогічні інтересів інших класів та соціальних груп суспільства; координація зусиль усіх державних органів, організацій, рухів, різних соціальних інститутів суспільства по забезпеченню умов для розвитку і самореалізації молоді.

Цінності – поняття, що застосовується для позначення об’єктів, явищ та їхніх властивостей, а також абстрактних ідей, що втілюють у собі ідеали (суспільства, групи, особистості) і виступають завдяки цьому як еталон належного.

ЮНЕСКО – міжнародна організація, спеціалізована установа Організації Об’єднаних Націй. При співпраці членів-держав у ділянці освіти, науки, культури сприяє ліквідації неписьменності, підготовці національних кадрів, розвитку національних культур, охороні пам’ятників культури і т.п.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна література:

1. Бойко А.М. Соціальна робота з клієнтами із залежністю від алкоголю та наркотиків: Метод. рек. з навч. курсу для магістеріуму / Шк. соц. роботи; Нац. ун-ту «Кієво-Могилянська академія»; Кафедра соц. роботи; Ужгород, держ. ун-ту. К.; Ужгород, 2000. 76 с.
2. Бойко А.М., Бондаренко Н.Б. Соціальна робота з конкретними групами клієнтів К.: Вид. дім «Кієво-Могилянська академія», 2004. 166 с.
3. Братусь І.В. Форми і методи соціально-педагогічної роботи з юними матерями. Соціальна педагогіка: теорія та технологія: Підручник / За заг. ред. І.Д. Звереві. К.: Центр навчальної літератури, 2006. С. 225–236.
4. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. Ч. 1. Теоретична частина. 2-ге вид., перероб і доповн. К., 2016. 188 с.
5. Грищенко С.В. Протидія торгівлі людьми : навч. посіб.; Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів : Лозовий В. М., 2015. 223 с.
6. Дворяк С. Соціально-психологічна реабілітація людей із залежністю від наркотичних речовин. К.: Граффіті Груп, 2003. 56 с.
7. Євтух М.Б., Грищенко С.В., Михайлишин Г.Й. Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. 308с.
8. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / Авт. кол.: Бондаровська В.М., Бордіян Я.І., Булах Л.В., Журавель Т.В. та ін. / За заг. ред. Бондаровська В.М., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. К.: ТОВ «Видавничий дім «КАЛИТА». 2014. 282 с.
9. Зверева І.Д. Соціальна робота з дітьми і молоддю (теоретико-методологічні аспекти). / І.Д. Зверева, І.В. Керецман, О.І. Пічкарь. Ужгород: УжНУ, 2000. Ч.1. 192 с.
10. Історія, теорія і практика соціальної роботи в Україні: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Упорядники: С.Я. Харченко, М.С. Кратінов, Л.Ц. Ваховський, О.П. Песоцька, В.О. Кратінова, О.Л. Караман. Луганськ: Альма-матер, 2005. 408 с.
11. Капська А. Й., Пеша І. В. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 232 с.
12. Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: Навчально-метод. посіб. К.: УДЦССМ, 2001. 220 с.
13. Кулик І.В. Соціальна робота з різними групами клієнтів : навчальний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. 236 с.
14. Комплексна допомога бездоглядним та безпритульним дітям: метод. посіб. / [Безпалько О., Бурковська Л., Журавель Т. та ін.] ; за ред. І.Д. Звереві, Ж.В.Петрочко]. К. : Вид. дім «Калита», 2010. 376 с.

15. Лукашевич М. П. Соціальна робота (теорія і практика) : підручник / М.П. Лукашевич, Т.В. Семигіна. 2-е вид. К. : Каравела, 2012. 368 с.
16. Лукашевич М.П., Мигович І.І. Теорія і методи соціальної роботи: Навч. посіб. 2-ге вид., доп. і випр. К.: МАУП, 2003. 168 с.
17. Методичний посібник з профілактики наркоманії та ВІЛ/СНІДу у шкільному та молодіжному середовищі / За ред. Лазаренко Б.П., Пінчук І.М. / К.: 2002. 144 с.
18. Організація і технології соціальної роботи з дітьми вулиці / [за ред. А. Й.Капської]. К. : Інтернаціональний Союз. Ліга соціальних працівників України, 2003. 260 с.
19. Попович Г.М. Соціальна робота в Україні і за рубежом: Навчально-методичний посібник. Ужгород: Гражда, 2000. 134 с
20. Протидія торгівлі людьми: навчально-методичний посібник / за ред. Т.Семигіної. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 166 с.
21. Робота з клієнтами соціальних служб / Під ред. З.Г. Зайцева, Житомир: «Екосфера», 1994. 117 с.
22. Сердюк О. О. Соціальна робота з особами з наркотичною та алкогольною залежністю: [навч. посіб.]. Харків: Нац. ун.т внутрішніх справ, 2006. 303 с.
23. Соціальна робота з допризовною, призовною молоддю, військовослужбовцями, службовцями за призовом та юнаками, які звільнюються з лав Збройних сил України. К.: УДЦССМ, 2010. 44 с.
24. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: Наук.-навч.-метод. посіб. для студ., магістрантів, асп. та спец. у галузі соц. роботи, соц. педагогіки / Авт.-уклад. С.Я. Харченко; Луган. держ. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ: Альма-матер, 2003. 198 с.
25. Соціальна робота у сфері зайнятості населення : навч. посіб. для студ. спец. соціальна робота / за ред. В.В. Харабет, А.І. Андрющенко, В.М.Ніколаєвського. Маріуполь : Новий світ, 2012. 568 с.
26. Соціальна робота: Навч. посібник, Ч.3: Робота з конкретними групами клієнтів / За ред. Т.Семигіної та І.Григи. К.:Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. 166 с.

Додаткова література:

1. Богдан Д. Вулична соціальна робота як метод профілактики ВІЛ/СНІДу. *Магістеріум*. Вип. 15. Соціальна робота і охорона здоров'я / Національний університет «Києво-Могилянська академія». 2004. С. 59–65
2. Богданов С. Соціальний захист інвалідів: Український та польський досвід / Наук. ред. О. Палій. К.: «Основи», 2002. 93 с.
3. Братусь І.В. Соціальні причини виникнення раннього материнства. *Матеріали міської конференція «Проблеми раннього материнства»*. К.: Молодіжна громадська організація «ЮНЕКО», 2004. С. 3–10.

4. Братусь І.В. Соціально-педагогічна робота з юними матерями у США та Великій Британії : дис... канд. пед. наук: 13.00.05. Луган. нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ. 2007. 229 с.
5. Віцукаєва К.М. Соціальний супровід клієнта : навч. посіб. Одеса. Вид-во Букаєв Вадим Вікторович. 2017. 322 с.
6. Вольф О.О. Соціальна робота щодо допомоги тяжко хворим громадянам у кінці їх життя в умовах діяльності глобальних організацій, лібералізації і приватизації ринку охорони здоров'я. Перспективи для України. *Актуальні питання надання паліативної та хоспісної допомоги в Україні: матеріали Першої науково-практичної конференції*, м. Київ, 8–9 листопада 2012 р. / Ред. Ю.В. Вороненка, Ю.І. Губського. К. : Університет «Україна», 2012. С. 187–192
7. Вороненко Ю.В. Розвиток паліативної допомоги як інтегральна складова реформування системи охорони здоров'я в Україні. *Актуальні питання надання паліативної та хоспісної допомоги в Україні: матеріали Першої наук.-практ. конф.* ; за ред. Ю. В. Вороненка, Ю. І. Губського. Київ : Талком, 2013. С. 49–62
8. Гойда Н.Г. Роль сімейного лікаря в наданні паліативної допомоги. *Актуальні питання надання паліативної та хоспісної допомоги в Україні : матеріали Першої наук.-практ. конф.* ; за ред. Ю.В. Вороненка, Ю.І. Губського. К. : Університет «Україна», 2012. С. 177–179
9. Григоренко І.О., Савельєва Н. М. С. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. [для студ. і магістр. спец-тей «Соц. робота» і «Соц. педагогіка»] / І.О. Григоренко, Н. М. Савельєва. Полтава : ПНПУ, 2017. 100 с.
10. Діти вулиці: хто вони і як їм допомогти / [упоряд.: О.Главник, Н.Комарова]. К. : Главник, 2006. 112 с.
11. Догляд і підтримка дітей з ВІЛ-інфекцією: навчальний посібник для персоналу дитячих установ, батьків, опікунів, соціальних працівників та інших осіб, що доглядають за ВІЛ-інфікованими дітьми / Аряєв М.Л., Котова Н.В., Старець О.О. та ін. К. : Кобза, 2003. 168 с.
12. Єдина технологія надання соціальних послуг центрами зайнятості України (удосконалена) : науково-дослідна робота / Ю.М. Маршавін, Д.Ю.Маршавін, Л.Є. Ляміна, Л.М. Фокас. К., 2010. 485 с.
13. Єдина технологія обслуговування незайнятого населення в центрах зайнятості України / Маршавін Ю., Ляміна Л., Фокас Л. та ін. К.: ППК ДСЗУ, 2000. 300 с.
14. Жуков В. Соціальна політика: світові тенденції та моделі, застосування в Україні. *Соціальна політика та менеджмент у соціальній роботі* / За заг. ред. І. Зверевої та Г. Лактіонової. К.: Наук, світ, 2001. С. 8–23.
15. Зберегти сім'ю. Соціально-робота із сім'ями, які попилились складних 3-41 життєвих обставинах / Автори-упорядники: Мороз О.М., Постолюк Г.І., Семигіна Т.В., Шипіленко О.С. К.: ЕКМО, 2008, 160 с.

16. Калашников Ю.В. Профілактика ВІЛ/СНІДу: консультативні пункти «Довіра» центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді . *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2005. № 1. С. 155–170.
17. Консультування в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій / авт. кол ; заг. ред. В. Г. Панок, І. І. Ткачук. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 144 с.
18. Консультування в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій / авт. кол ; заг. ред. В. Г. Панок, І. І. Ткачук. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 144 с.
19. Кулик І.В. Особливості консультування сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах. *Ввічливість. Humanitas*, 3. 2022. С.33-38
20. Кулик І.В., Семенюк Г.М. Особливості соціально-педагогічної діяльності з багатодітною сім'єю. *Український психолого-педагогічний науковий збірник: наук. журнал ГО «Львівська педагогічна спільнота»*. №17. 2019. С.54–58
21. Кулик І.В., Семенюк Г.М. Правові аспекти соціального захисту багатодітних сімей в Україні. *Теоретичні, методичні та практичні проблеми соціальної роботи* : тези доповідей ІV всеукр. з міжнар. участю наук.-практ. конф., м. Івано-Франківськ, 19 квітня 2019 р. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. С. 6–9.
22. Методичні рекомендації щодо соціальної підтримки людей, які живуть з ВІЛ : з досвіду роботи / Калашніков Ю.В., Крисов Л.П., Муценко Д.В. та ін. К. : ДСССДМ, 2005. 116 с.
23. Михайлишин Г., Довга М. Організаційно-педагогічні умови професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями: поняття та загальна характеристика. *Освітні обрії* . 2019. №2 (49). С. 75–77
24. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству [Монографія] / А.О. Галай, В.О. Галай, Л.О. Головка, В.В.Муранова та ін. / За заг. ред. А.О. Галай. К.: КНТ, 2014. 160 с.
25. Практики надання соціальних послуг сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах (науково-методичний збірник) / за ред. Комарової Н.М. Держ. ін.-т.сімейної та молодіжної політики, Київський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. К., 2016. 112 с.
26. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей: Закон України від 20.01.2018р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15>
27. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>
28. Програма соціальної адаптації і ресоціалізації осіб, що звільнилися з місць позбавлення волі / Громадська організація інтелігенції м. Києва «Київ – рідний дім». К., 2001.

29. Проскура В.В. Соціальна адаптація осіб, які повернулися з місць позбавлення волі (за матеріалами соціального дослідження. *Магістеріум*. 2004. Випуск 15. С. 65–71.

30. Проскура В.В. Соціальна робота з особами, які повернулися з місць позбавлення волі. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2005. № 1 (29). С.20–30.

31. Проскура В.В. Соціальна робота з особами, які повернулися з місць позбавлення волі в Україні. *Наукові записки НаУКМА*. 2003. Т.22. У 3х ч.Ч.2 Суспільні науки. С. 291–295.

32. Протидія торгівлі людьми в Україні: навчально-методичний посібник до спецкурсу / Автори-упорядники: Е. Мручковська, Н. Пахом'юк, О. Кочерга; за заг. ред. К. Левківського та ін. К.: ВАІТЕ, 2017. 88 с.

33. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім П 61 батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків соціальної сфери / Мельник Л.А. та ін. ; за ред. Волинець Л.С К. : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. 72 с

34. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. у 2-х ч.; Ч. І. Сучасні орієнтири та ключові технології / З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. К. : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.

35. Соціальна робота: Короткий енцикл. слов / Соціальна робота. Кн. 4. К.: ДЦССМ. С. 194–197.

36. Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник / Авт. кол. В.П. Андрущенко, В.П. Бех, В.А. Башкіреєв. К.: ДЦССМ, 2002. 536 с.

37. Стинська В. Центри соціальної підтримки материнства й дитинства в Україні: сучасні виклики суспільства (на прикладі Івано-Франківської області). Обрії. Івано-Франківськ, 2017. № 2 (45). С. 126–130.

38. Технології психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (з досвіду роботи) / авт. кол: В. В. Байдик, Ю. С. Бондарук, Ю. П. Гопкало, Т. Б. Гніда, І. О. Корнієнко, Н. В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А. Мороз, І. І. Ткачук; за наук. ред. В. Г. Панка, І. І. Ткачук. Київ : Ніка-Центр, 2021. 118 с.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
.....
Навчально-тематичний план вивчення ОК «Соціальна робота з різними групами клієнтів»	7
Розподіл тем навчально-тематичного плану за модулями	8
Розділ I. Лекцій курс	11
.....
Розділ II. Плани семінарських і практичних занять	17
.....
Розділ III. Зміст завдань для самостійної роботи студентів	36
.....
Орієнтовні питання з ОК «Соціальна робота з різними групами клієнтів», які виносяться на іспит.....	41
Тестові завдання	45
ДОДАТКИ	58
.....
Короткий термінологічний словник	62
Список використаних джерел	70